

2. ΑΡΧΕΙΟ ΑΡΧΕΣ. ΕΝΝΟΙΕΣ. ΟΡΙΣΜΟΙ

I. ΑΡΧΕΙΟ

1. Αρχειακός δεσμός

Πριν γίνει οποιαδήποτε αναφορά στις έννοιες, στις αρχές και στον ορισμό του αρχείου, είναι σκόπιμο να αναφερθεί και να ορισθεί η κύρια έννοια της Αρχειονομίας, αυτή του αρχειακού δεσμού.

Στην επιστήμη των αρχείων *αρχειακός δεσμός* ορίζεται η εσωτερική, ουσιαστική, άρρηκτη, οργανική σχέση των εγγράφων, των μαρτυριών, των τεκμηρίων και τυχόν άλλων στοιχείων τα οποία συγκροτούν και συνιστούν συγκεκριμένο, ενιαίο και ακέραιο οργανικό σύνολο εγγράφων, δηλαδή αρχείο· η σχέση αυτή πηγάζει αυθόρμητα από τον σκοπό τον οποίο επιδιώκει ο οικείος φορέας παραγωγής και τον οποίο άμεσα ή έμμεσα υπηρετούν τα παραγόμενα έγγραφα και κατ' επέκταση τα αρχεία· ο αρχειακός δεσμός ενυπάρχει στα έγγραφα από τη στιγμή της γένεσής τους, στο περιβάλλον γένεσής τους, στον φορέα παραγωγής, και διατρέχει τα έγγραφα ενώνοντάς τα σε ενιαίο και ακέραιο οργανικό σύνολο, δηλαδή σε συστηματικά οργανωμένο σύνολο, με οργανική δομή,¹ με κοινό σκοπό γένεσής τους την επίτευξη του σκοπού ίδρυσης και λειτουργίας του φορέα παραγωγής.

Ο αρχειακός δεσμός χαρακτηρίζει τα έγγραφα, ιδιαίτερα του φακέλου-υπόθεσης με τέτοιο ουσιαστικό τρόπο ώστε να μην μπορούν να θεω-

¹ M. RIEGER, «Nature, but et principes de l' Archivistique», AA.VV., *Les Archives*, Extrait de "ALA World Encyclopedia of Library and Information Services, 1980", γαλλική μετάφραση Michel Duchein, Paris, [American Library Association, Conseil International des Archives], 1982, 6.

ρηθούν αυτόνομα αλλά αναγκαστικά εξαρτημένα το ένα έγγραφο από τα άλλα έγγραφα. Επίσης καθορίζει, ανάλογα με τις στιγμές γένεσης των εγγράφων, τη θέση-τάξη ενός εκάστου των εγγράφων είτε στη σειρά των εγγράφων εντός του φακέλου-υπόθεσης είτε στη σειρά των λυτών εγγράφων πράξεων.²

Ο σιωπηλός αυτός δεσμός, χαρακτηριστικός της κάθε *universitatis rerum*,³ εξειδικεύεται στην περίπτωση του αρχείου με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελεί το μοναδικό στοιχείο το οποίο χαρακτηρίζει ένα σύνολο εγγράφων ως αρχείο και το διακρίνει από κάθε άλλη *universitatem rerum ex distantibus*, όπως π.χ. τη βιβλιοθήκη, το μουσείο, την πινακοθήκη, τη συλλογή χειρογράφων κ.ά., όπου κάθε μονάδα, δηλαδή βιβλίο, πίνακας ζωγραφικής, χειρόγραφο κείμενο, είναι αυτόνομο και διάφορου δεσμού και σκοπού.⁴

Οι ιδιαίτεροι χαρακτήρες του αρχειακού δεσμού είναι:

- i. η κοινή αναγωγή και απαρχή γένεσης των εγγράφων
- ii. η αναγκαιότητα της αυθόρμητης παραγωγής των εγγράφων
- iii. η διασύνδεση των εγγράφων, άμεσα ή έμμεσα, με τον σκοπό ύπαρξης και λειτουργίας του οικείου φορέα παραγωγής (είτε αυτός είναι φυσικό πρόσωπο είτε είναι νομικό πρόσωπο ή οργανισμός)
- iv. η προσδιοριστικότητα της φύσης και μάλιστα της αρμοδιότητας του δημιουργού-παραγωγού-εκδότη ή/και του αποδέκτη-παραλήπτη
- v. το αμετάβλητο όλων των παραπάνω στοιχείων.

Ο δεσμός αυτός δεν προέρχεται τεχνητά από την πρωτοκόλληση και την καταχώριση ενός εκάστου των εγγράφων ούτε από τη στιγμή κατά την οποία το αρχείο χαρακτηρίζεται ιστορικό· εάν αυτό συνέβαινε, ο αρχειακός δεσμός θα έχανε την αναγκαιότητα και την πρωτότυπη αναγωγή και καταγωγή, την απαρχή, και θα μετατρέπεται σε σχέση προσποιητή, υποκριτική και συμπτωματική.⁵

Πρώτοι θεωρητικοί οι οποίοι συνέλαβαν την έννοια του αρχειακού δεσμού

² E. LODOLINI, *Archivistica...*, 127. Βλ. και πιο κάτω, 237 κ.ε., όπου αναφέρεται η ιδιαίτερη σημασία αυτών των εννοιών στην αποκατάσταση του αρχείου.

³ Για την έννοια, βλ. πιο πάνω, 46.

⁴ A. LODOLINI, *Archivistica...*, op. cit., 215.

⁵ R. De FELICE, *L' Archivio Contemporaneo...*, op. cit., 22-23.

είναι⁶ οι B. Bonifacio, N. Ciussani, F. M. Niveu, οι πρώσοι L. F. Erhard και L. F. Hoefler· στη συνέχεια το θέμα επαναλαμβάνεται από τον Th. von Sickel και αναπτύσσεται ιδιαίτερα από τους G. Cencetti, E. Casanova, L. Sandri, E. Lodolini, H. Jenkinson και την P. Carrucci.

2. Αρχείο

Στην επιστήμη των αρχείων *αρχείο* ορίζεται το ενιαίο ακέραιο οργανικό σύνολο⁷ των αυθόρμητα συσσωρευόμενων και συναθροιζόμενων εγγράφων πράξεων, εγγράφων, μαρτυριών και τεκμηρίων, ανεξαρτήτως βαρύτητας και συνεπειών και αδιακρίτως χρονολογίας, σχήματος και ύλης (ως υποστρώματος εγγραφής), διά των οποίων αναπτύχθηκε ή/και αναπτύσσεται και εκτυλίσσεται η πρακτική δραστηριότητα δημόσιου ή ιδιωτικού οργανισμού, νομικού ή φυσικού προσώπου· οι έγγραφες αυτές πράξεις είναι αλληλοεξαρτώμενες λόγω του αυτού σκοπού τον οποίο τελικά επιδιώκουν και πηγάζουν από δηλώσεις βούλησης οι οποίες εκδηλώνονται στο πλαίσιο της έννομης λειτουργίας της Πολιτείας· αυτές οι έγγραφες πράξεις και τα έγγραφα καθώς και οι τυχόν μαρτυρίες και τα τυχόν τεκμήρια⁸ που παρήχθησαν ή παρελήφθησαν από τον οργανισμό, το νομικό ή το φυσικό πρόσωπο συσσωρεύονται αυθόρμητα και είναι αμοιβαία ενωμένα με δεσμό καθορισμένο από τη φύση, την ικανότητα, την ιδιότητα και την αρμοδιότητα του οργανισμού ή του προσώπου από το οποίο παρήχθησαν ή παρελήφθησαν.⁹

⁶ Βλ. σχετικά, πιο κάτω, 288-289, 290-291, 292-293, 303-306.

⁷ Εντάσσεται στις έννοιες "*corpora plura soluta uni nomini subiecta*" και "*universitas rerum*", βλ. G. CENCETTI, «Sull' archivio come "universitas rerum"», op. cit.

⁸ Βλ. πιο πάνω, 46 κ.ε.

⁹ S. MULLER, J. A. FEITH, R. FRUIN, *Handleiding voor het ordenen en be scrijven van Archiven*, Groningen 1898· βλ. την ιταλική μετάφραση (που έγινε από το κείμενο της γερμανικής μετάφρασης του έργου) *Ordinamento e inventario degli Archivi*, tradizione libera con note de G. Bonelli e G. Vittani, Torino 1908, 1-4. E. CASANOVA, *Archivistica*, op. cit., 12 κ.ε. G. CENCETTI, «Sull' archivio come "universitas rerum"», op. cit. IDEM, «"Archivio", progetto di "voce" per vocabolario di Charles Samaran, traduzione e osservazioni», *Archiva*, 5/τεύχος 2(1938) 83-90. L. BRIGUGLIO, «Sul concetto di archivio», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XVIII/τεύχος 3(1958) 287-307. E. LODOLINI, «Indificazione dell' archivio», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XVIII/τεύχος 3(1958) 308-323. L. CASSESE, *Introduzione allo studio dell' archivistica*, Roma, 1959. A. BRENNEKE, *Archivistica...*, op. cit., 59.

Αρχείο καλείται και ο χώρος της διηνεκούς φύλαξης, διατήρησης, πρόσβασης, διαχείρισης και χρήσης των αρχείων ως οργανικών συνόλων των έγγραφων πράξεων, μαρτυριών και τεκμηρίων, καθώς και του αρχειακού υλικού, των συλλογών και των πηγών.¹⁰

Αρχείο ονομάζεται επίσης το διοικητικό όργανο, η δημόσια υπηρεσία, η οποία έχει ορισθεί από την Πολιτεία για τη διαχείριση και τη χρήση των αποκειμένων, φυλασσόμενων και διατηρούμενων εις το διηνεκές αρχείων ως ακέραιων οργανικών συνόλων των έγγραφων πράξεων, των μαρτυριών και των τεκμηρίων, καθώς και του αρχειακού υλικού, των συλλογών και των πηγών.

Όπως διαπιστώνεται, με τη λέξη Αρχείο ορίζεται και ο τόπος της διηνεκούς διατήρησης των εγγράφων και αρχείων. Το σημαντικό είναι ότι ο δημόσιος χώρος φύλαξης και διατήρησης προσφέρει εγγυήσεις ασφάλειας και το Αρχείο, με αυτή την έννοια, ήταν, και εξακολουθεί να είναι, από μόνο του, στοιχείο της αποδοτέας αλήθειας και ειλικρίνειας του περιεχομένου των εγγράφων και της ακεραιότητας των αρχείων.

3. Αρχειακή μονάδα. Φάκελος-υπόθεση

Στην επιστήμη των αρχείων αρχειακή μονάδα ορίζεται η υπόθεση, *unità archivistica*, η οποία μπορεί να απαρτίζεται από ένα έγγραφο, *item*, ή

Elsevier's Lexicon on Archive Terminology, Amsterdam-London-New York 1964, passim. R.-H. BAUTIER, «Définitions générales et problèmes juridiques», AA.VV., *Manuel d'Archivistique*, op. cit., 21-44. P. D' ANGIOLINI, CL. PAVONE, «Gli archivi», στο *Storia d'Italia*, V: *I Documenti*, Torino, [εκδόσεις Einaudi], 1973, 1657-1691. M. DUCHEIN, *Les obstacles à l'accès...*, op. cit., 1-12. C. COUTURE, J. Y. ROUSSEAU, *Les archives au XXe siècle. Une réponse aux besoins de l'administration et de la recherche*, Montréal, Université de Montréal, 1982, passim. E. LODOLINI, *Archivistica...*, op. cit., 46 κ.ε. και 105 κ.ε. E. KETELAAR, *Législation et réglementation en matière d'archives et de gestion des documents: étude RAMP, accompagnée des principes directeurs*, Paris 1986, 5-10. Βλ. επίσης B. GROCE, *La storia come pensiero e come azione*, Bari 1966, 104 κ.ε. L. LEBURE, *Problemi di metodo storico*, Torino 1976, 78-79. E. LODOLINI, «"Archivio": un concetto controverso nella dottrina e nelle leggi», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XL/τεύχος 1-2-3(1980) 9-45. F. VALENTI, «Riflessioni sulla natura e la struttura degli archivi», *Rassegna degli Archivi di Stato*, LVI/τεύχος 1-2-3(1981) 9-37. *Dictionnaire de terminologie archivistique*, op. cit., passim.

¹⁰ E. LODOLINI, *Archivistica...*, op. cit., 105.

αριθμό εγγράφων ή και φακέλων που αφορούν σε μία συγκεκριμένη υπόθεση· τα εντός του φακέλου-υπόθεσης ή των φακέλων-υπόθεσης έγγραφα και οι τυχόν μαρτυρίες και τα τυχόν τεκμήρια συνδέονται με αρχειακό δεσμό.

Ο φάκελος-υπόθεση αποτελεί στην αρχειακή πραγματικότητα —όχι όμως και στη Διπλωματική— τη μικρότερη αρχειακή μονάδα· η μονάδα αυτή μπορεί να περιέχει, όπως ήδη αναφέρθηκε, ένα έγγραφο μέχρι και απεριόριστο αριθμό εγγράφων τα οποία συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους διότι αναφέρονται στην αυτή υπόθεση και εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό εντός του φορέα παραγωγής, δηλαδή τον χειρισμό και τη διεκπεραίωση, λόγω αρμοδιότητας του φορέα, αυτής της συγκεκριμένης υπόθεσης.

Ως εκ τούτου, στην επιστήμη των αρχείων το έγγραφο δεν αποτελεί, οπωσδήποτε, τη μικρότερη αρχειακή μονάδα· μικρότερη αρχειακή μονάδα θεωρείται ο φάκελος-υπόθεση.

Έχει ιδιαίτερη σημασία η τήρηση της έννοιας αυτής, σε συνδυασμό με την έννοια της αρχής της προέλευσης, και στα έγγραφα τα οποία εγγράφονται σε ηλεκτρονικό υπόστρωμα και συγκροτούν, συνδεδεμένα άρρηκτα με αρχειακό δεσμό, τον φάκελο-υπόθεση, *file*, *dossier*. Μόνο τότε δεν καταστρατηγούνται οι κύριες αρχές της επιστήμης των αρχείων τόσο ως προς την παραγωγή και τη διακίνηση όσο και ως προς την πρόσβαση με σκοπό την έρευνα και την κάρπωση.

Επίσης, είναι σημαντικό ο αρχειονόμος να διακρίνει και να χαρακτηρίζει την πληθύν όχι μόνο των εγγράφων πράξεων και των εγγράφων αλλά και των άλλων γραπτών κειμένων τα οποία ενδέχεται να συνιστούν στοιχεία του φακέλου, με την έννοια της αυτοτελούς περαιωμένης υπόθεσης, και στη συνέχεια του αρχείου, με την έννοια του οργανικού συνόλου των περαιωμένων υποθέσεων του φορέα παραγωγής.

4. Πηγή

Στην επιστήμη των αρχείων πηγή ορίζεται σύνολο εγγράφων —ενίοτε και μη οργανικό— το οποίο έχει προκύψει, ύστερα από παρέμβαση ή επεξεργασία, με σκοπό:

- i. την καθ' ύλην αναταξινόμηση
- ii. τη θεματική ταξινόμηση ή τη χρονολογική ταξινόμηση
- iii. τη συνάθροιση ομοειδούς υλικού και αναταξινόμηση
- iv. τη συγκέντρωση σύμμεικτου υλικού προερχόμενου από αρχεία δια-

φορετικών φορέων παραγωγής ή διαφορετικών φορέων προέλευσης.

Ο όρος πηγή χρησιμοποιείται, εν τέλει, ως συνώνυμος του όρου αρχείο.

Ο όρος πηγή προέρχεται από τη γαλλική παράδοση: οι γάλλοι αποκάλεσαν *fonds* τα «αρχεία» που προέκυψαν μετά τις όποιες επεμβάσεις σε αυτά κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης και τους αμέσως μετέπειτα χρόνους και την *ex puono* θεματική ταξινόμησή τους με σκοπό τα συμφέροντα του κράτους.¹¹ Σήμερα καθρεφτίζει μια άλλη πραγματικότητα, μια και το αρχείο, πριν εισαχθεί στην αρχειακή υπηρεσία, υφίσταται την επεξεργασία της επιλογής και εκκαθάρισης.¹²

5. Συλλογή

Στην επιστήμη των αρχείων συλλογή ορίζεται η τεχνητή συγκέντρωση¹³ εγγράφων, μαρτυριών και τεκμηρίων ιδιωτών ή οργάνων της κοινότητας δυνάμενες να εξυπηρετήσουν ή να χρησιμεύσουν στην επιδίωξη ιστορικών ή πολιτισμικών ή άλλων κοινωνικών σκοπών.¹⁴ Οι συλλογές συχνά αποτελούνται τόσο από δημόσια όσο και από ιδιωτικά έγγραφα, από μαρτυρίες, τεκμήρια καθώς και από αρχειακό υλικό (σύμμεικτο) και αφορούν συχνά σε ιδιώτες ή/και σε όργανα κοινότητας.

Οι έννοιες:

- i. οργανικό σύνολο εγγράφων
- ii. αρχειακός δεσμός
- iii. αυθόρμητη παραγωγή εγγράφων στο πλαίσιο αρμοδιοτήτων¹⁵
- iv. αδιάσπαστη φύλαξη των εγγράφων και των αρχείων

¹¹ M. DUCHEIN, «Le respect des fonds en Archivistique. Principes théoriques et problèmes pratiques», *La Gazette des Archives*, 97/τεύχος 2(1977) 71-96. Μ. ΚΟΛΥΒΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, οπ. cit., 130.

¹² Βλ. σχετικά πιο κάτω, 203 κ.ε.

¹³ Το αρχείο του νομικού Α είναι αυτό το οποίο παράγεται κατά την άσκηση της δικηγορίας του. Εάν ο ίδιος φροντίζει να διατηρεί και συλλογή χαρτών (π.χ. λιθογραφίες) αυτές δεν εντάσσονται στην έννοια του αρχείου του νομικού Α αλλά στην έννοια της συλλογής χαρτών του νομικού Α.

¹⁴ Όπως είναι ευνόητο, αποφεύγεται η χρήση των όρων οι οποίες εντάσσονται στην έννοια η διά των εγγράφων απόδειξης.

¹⁵ Βλ. σχετικά πιο πάνω, 79 κ.ε.

οι οποίες χαρακτηρίζουν το αρχείο δημιουργούν την ειδοποιό διαφορά μεταξύ αρχείου και συλλογής.¹⁶

Το αρχείο παράγεται αυθόρμητα προς επιδίωξη συγκεκριμένων πρακτικών σκοπών και δραστηριοτήτων στο πλαίσιο αρμοδιοτήτων οργάνου κοινότητας ή ιδιώτη και τα παραγόμενα έγγραφα συνδέονται με αρχειακό δεσμό.

Η συλλογή εξαρτάται από τις επιλογές του συλλέκτη ή προέρχεται από την ηθελημένη ή μη ηθελημένη συγκέντρωση σύμμεικτου υλικού—όχι κατ' ανάγκη αυθεντικών, γνήσιων, ακέραιων και ειλικρινών στο περιεχόμενό τους εγγράφων και μαρτυριών— το οποίο, πιθανόν, προέρχεται από διαφορετικούς φορείς παραγωγής ή διαφορετικούς φορείς προέλευσης ή είναι αποτέλεσμα εμπορικής συναλλαγής.

Η συλλογή δύναται να απαρτίζεται από μεμονωμένα ή μη έγγραφα, χειρόγραφα, σφραγίδες, προκηρύξεις, φωτογραφίες και άλλο ποικίλο υλικό, σε πρωτότυπα, ισότυπα ή ομοιότυπα.

Οι έννοιες και οι όροι αρχείο και συλλογή είναι έννοιες και όροι αντίθετοι, ως εκ τούτου θα πρέπει να επανεκτιμηθεί η χρήση των χαρακτηρισμών «συλλογή ή συλλογές αρχείων».¹⁷

Η συλλογή εγγράφων δεν μπορεί ποτέ να μετατραπεί σε αρχείο ή μέρος αυτού.

6. Αρχειακό υλικό (σύμμεικτο)

Στην επιστήμη των αρχείων αρχειακό υλικό (σύμμεικτο)¹⁸ χαρακτηρίζονται τα σε πρωτότυπα ή ισότυπα ή ομοιότυπα ή επικυρωμένα αντίγραφα, αδιακρίτως χρονολογίας, σχήματος και ύλης, μεμονωμένα—δημόσια ή ιδιωτικά—έγγραφα, κατάστιχα, κώδικες, χειρόγραφα, απομνημονεύματα, ημερολόγια, ποικίλη αλληλογραφία, εκκλήσεις, προκηρύξεις, κείμε-

¹⁶ Βλ. σχετικά Η. JENKINSON, «The English Archivist. A New Profession», στο IDEM, *Selected Writings of Sir Hilary Jenkinson*, Gloucester 1980, 238.

¹⁷ Ευρύτατη χρήση αυτής της έκφρασης έκαναν οι γάλλοι αρχειονόμοι για να χαρακτηρίσουν τα αρχεία όπως διατηρήθηκαν μετά τη Γαλλική Επανάσταση, βλ. σχετικά Μ. ΚΟΛΥΒΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, οπ. cit., 128-131.

¹⁸ Να σημειωθεί εδώ ότι ο όρος αρχειακό υλικό χρησιμοποιείται ευρύτατα, τόσο από τους αρχειονόμους ως διαχειριστές των αρχείων όσο και από τους ιστορικούς-ερευνητές όλων των ειδικοτήτων ως χρήστες των αρχείων, για να αποδώσει και την έννοια αρχείο και την έννοια συλλογή αλλά και την έννοια αρχειακό υλικό όπως αναφέρεται πιο πάνω.

να προπαγανδιστικά, σφραγίδες, τοιχοκολλήματα, τοιχογραφήματα, καθώς και οποιαδήποτε άλλα γραπτά κείμενα τα οποία έχουν ιστορική και κοινωνική σημασία και αξία ή συνιστούν πηγή πληροφορίας.

Συχνά χρησιμοποιείται ο όρος *αρχειακό υλικό* για να χαρακτηρισθούν, αδιάκριτα και αβασάνιστα, τα *αρχεία* ή οι *πηγές* ή οι *συλλογές*.

Όμως, έχοντας ήδη αναφερθεί στην έννοια του αρχείου, είναι προφανής η διαφορά του αρχείου από τα άλλα σύνολα—όχι ακέραια οργανικά σύνολα— γραπτών κειμένων. Στην περίπτωση του αρχειακού υλικού, κάθε «αντικείμενο», κάθε μονάδα, *item*, μπορεί να είναι, και συνήθως είναι, αυτόνομο.

Όταν αυτά τα σύνολα—τα οποία δεν δύναται να χαρακτηρισθούν ακέραια οργανικά σύνολα— προέρχονται από το αρχείο ενός φορέα παραγωγής, αποτελούν *αρχειακό υλικό* και δύναται να σχηματίσουν συλλογή τεκμηρίων, όχι όμως *αρχείο*.

Η διάκριση αυτή μεταξύ της έννοιας του *αρχείου*, της *συλλογής* και του *αρχειακού υλικού* έχει όχι μόνο σημαντική θεωρητική και ερευνητική αξία αλλά και πρακτική χρησιμότητα για τους αρχειονόμους—και μάλιστα αυτούς οι οποίοι υπηρετούν σε κρατικές αρχειακές υπηρεσίες— στο πλαίσιο της εφαρμογής νομοθετικών ρυθμίσεων, οι οποίες ορίζουν και ρυθμίζουν την παρέμβαση του κράτους στην πρόσκτηση αυτού του υλικού και συνεπώς τις υποχρεώσεις των κατόχων των αρχείων ή της συλλογής ή του αρχειακού υλικού.

7. Αρχή της προέλευσης

Στην επιστήμη των αρχείων *αρχή της προέλευσης* ορίζεται η τήρηση της πρωτογενούς θέσης στην οποία κάθε έγγραφο απόκειται και φυλάσσεται στο αρχείο του φορέα παραγωγής του και στην πρωτογενή θέση του.¹⁹ Και στην περίπτωση κατά την οποία η πρωτογενής αυτή θέση έχει διαταραχθεί, κύριο μέλημα του αρχειονόμου είναι να την αποκαταστήσει.

Η αρχή αυτή διασφαλίζει την αυθεντικότητα, τη γνησιότητα, την ακεραιότητα και την ειλικρίνεια του περιεχομένου των εγγράφων και

¹⁹ A. BRENNEKE, *Archivistica...*, op.cit., 114.

των αρχείων και ως εκ τούτου και τις τρεις λειτουργίες του εγγράφου.²⁰

Στη Γαλλία η αρχή αυτή αποκαλείται *respect des fonds*, δηλαδή σεβασμός στις πηγές,²¹ στην Αγγλία καλείται *principle of provenance*,²² στη Γερμανία καλείται *Pertinenzprinzip*,²³ στην Ιταλία καλείται *principio di provenienza* ή *metodo storico*, ιστορικός τρόπος,²⁴ και η διεθνής αρχειακή κοινότητα έχει υιοθετήσει, από την πρώτη κιόλας δεκαετία του 19ου αιώνα, την κύρια αυτή αρχή της επιστήμης των αρχείων.²⁵

²⁰ H. JENKINSON, «Reflections of an Archivist», AA.VV., *A Modern Archives Reader...*, op. cit., 18. Να σημειωθεί εδώ ότι ο Αλφόνσος Δ', το έτος 1332, δίνει οδηγίες στα Γενικά Αρχεία της Σαρδηνίας (τα οποία είχαν έδρα στην πόλη Cagliari) να αποκαταστήσουν τα εκεί αποκείμενα και φυλασσόμενα αρχεία με τον τρόπο που αποκαταστάθηκαν τα Αρχεία της Βαρκελώνης, δηλαδή σύμφωνα με τον φορέα παραγωγής ή προέλευσής τους. Το ίδιο επισημαίνεται και στις οδηγίες του Φιλίππου Β', το έτος 1588, για τα αρχεία τα οποία απόκεινται και φυλάσσονται στην πόλη Simancas. Το αυτό μαρτυρείται, το έτος 1559, και για τα αρχεία τα οποία απόκεινται και φυλάσσονται στη Νάπολη, στην Ιταλία, βλ. σχετικά E. LODOLINI, «Respect des fonds et principe de provenance. Histoire, théories, pratiques», *La Gazette des Archives*, 168(1995) 201-212.

²¹ M. DUCHEIN, «Le "respect des fonds" en archivistique: principes théoriques et problèmes pratiques», op. cit. M. RIEGER, «Nature, but et principes de l'Archivistique», op. cit., 6.

²² M. ROPER, «The development of the Principles of Provenance and Respect for Original Order in the Public Record office», AA.VV., *The Archival Imagination: Essays in Honour of Hugh A. Taylor*, επιμέλεια έκδοσης Barbara L. Craig, Ottawa 1992, 139-149. IDEM, «Archival Theory and the Principle of Provenance: a Summing-up», AA.VV., *The Principle of Provenance*, Stockholm, [Swedish National Archives], 1994, 190.

²³ A. BRENNEKE, *Archivistica...*, op. cit., 92. Να σημειωθεί εδώ ότι η αρχή της προέλευσης εφαρμόστηκε με Οδηγίες τις οποίες συνέταξε ο αρχειονόμος-ιστορικός Max Lehmann και επέβαλε, με έγγραφο της 1ης Ιουλίου 1881, ο διευθυντής του Αρχείου του Βερολίνου Heinrich von Sybel και οι οποίες τηρήθηκαν στην υπό πρωσική επιτροπή διοίκηση της κεντρικής Ευρώπης, βλ. E. POSNER, «Max Lehmann and the Genesis of the Principle of Provenance», στο IDEM, *Archives and the Public Interest: Selected Essays by Ernst Posner*, Washington D.C., 1967, 36-44.

²⁴ A. VARGA, «Il principio di provenienza», *Archivi*, σειρά II, 6(1939) 184-203. E. LODOLINI, «Respect des fonds et principe de provenance...», op. cit.

²⁵ *Elsevier's Lexicon of archives terminology*, op. cit., 35. *Vocabulaire des archives. Archivistique et Diplomatique contemporaine*, Paris 1986, passim. *Dictionnaire de terminologie archivistique...*, op. cit., passim. *Dictionnaire des archives, Anglais*,

Χωρίς αμφιβολία, διαπιστώνονται λεπτές αλλά σημαντικές διαφορές μεταξύ αυτών των όρων ιδιαίτερα σε σχέση με τη γαλλική ορολογία, η οποία συχνά χρησιμοποιείται ως συνώνυμη με τις άλλες, που όμως ανάγονται σε έννοια ευρύτερη όπου εμπεριέχεται και ο σεβασμός στις πηγές.²⁶

Με την αρχή της προέλευσης συνδέεται και η έννοια της αρχικής τάξης κάθε εγγράφου στον φάκελο-υπόθεση και η έννοια της αρχικής τάξης κάθε φακέλου-υπόθεσης στο οργανικό σύνολο των φακέλων-υποθέσεων που συγκροτούν το αρχείο και σε αυτή στηρίζεται, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, η προσπάθεια του αρχειονόμου για την αποκατάσταση τόσο του φακέλου-υπόθεσης όσο και του αρχείου.²⁷

Η αρχή αυτή είναι ανάγκη να τηρείται, απαρέγκλιτα, και στα έγγραφα τα οποία εγγράφονται, κατά την παραγωγή τους, σε ηλεκτρονικό υπόστρωμα.²⁸

Français, Allemand. De l' archivage aux systèmes d' information, Paris 1991, passim. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι η έννοια αυτή αναγνωρίζεται και τηρείται, αιώνες τώρα, με συγκεκριμένες οδηγίες οι οποίες δίδονται κατ' αρχάς στους παραγωγούς και πρώτους διαχειριστές των αρχείων και στη συνέχεια στους αρχειονόμους, βλ. σχετικά E. CASANOVA, *Archivistica*, op. cit., 358-359. F. ARRIBAS ARRANZ, «Le plus ancien règlement des Archives de Simancas», AA.VV., *Mélanges offerts par ses confrères étrangers à Charles Braibant*, Bruxelles 1959, 9-15. J. L. RODRIGUEZ DE DIEGO, *Instrucción para el gobierno del Archivo de Simancas (Año 1588)*, Madrid 1989.

²⁶ AA.VV., *The Principle of Provenance...*, op. cit. E. LODOLINI, «Respect des fonds et principe de provenance...», op. cit. O. W. HOLMES, «Archival Arrangement—five Different Operations at Five Different Levels», *The American Archivist*, 27(1964) 21-41. L. DURANTI, «I principi di provenienza...», op. cit. A. MULÈ, «The Principle of Provenance: Should it remain the bedrock of the profession?», *Actes du 13ème Congrès International des Archives*, op. cit., 233-256.

²⁷ A. BRENNEKE, *Archivistica...*, op. cit., 111.

²⁸ D. BEARMAN, *Electronic evidence: Strategies for managing Records in Contemporary Organizations*, Pittsburg 1994. Βλ. και AA.VV., *Electronic Records Management Program Strategies*, επιμέλεια M. Hedstrom Pittsburg 1993. L. DURANTI, H. MACNEIL, «The preservation of the integrity of electronic records: an overview of the UBC-MAS Research Project», *Archivaria*, 42(1997) 46-67 και σε ιταλική μετάφραση, L. DURANTI, H. MACNEIL, «Come proteggere l' integrità dei documenti elettronici: una panoramica della ricerca condotta all' Università del British Columbia», op. cit.

8. Η αρχή της αδιάσπαστης φύλαξης

Η αρχή της αδιάσπαστης φύλαξης, *unbroken custody*, είναι στοιχείο ουσιαστικό για τη δικαιική ισχύ του αρχείου. Το έγγραφο, εάν αποσπασθεί από το κρατικό αρχείο, ακόμη και αν ανακτηθεί, δεν επιτρέπεται να τοποθετηθεί στην πρωτογενή θέση του διότι έχει χάσει τη θεμελιώδη απαιτούμενη αδιάσπαστη φύλαξη από τον φορέα παραγωγής και τον νόμιμο διάδοχό του, δηλαδή την κρατική αρχειακή υπηρεσία.

Η δικαιική ισχύς των εγγράφων και του αρχείου είναι στοιχείο αναγκαίο, απαραίτητο, και για την ασφαλή ερευνητική κάρπωσή τους.²⁹

9. Αυτόνομο αρχείο. Αυτοτελές αρχείο

Συχνά οι αρχειονόμοι είναι αντιμέτωποι με ένα ακέραιο οργανικό «αρχειακό σώμα» —με την έννοια την οποία μας παρέδωσε ο A. Brenneke³⁰ που είναι μέρος ενός ακεραίου οργανικού συνόλου εγγράφων, δηλαδή αρχείου, και το οποίο πραγματικά μπορεί να νοηθεί και να κατανοηθεί ως «αυτόνομο» ή «αυτοτελές» αρχείο.

Το αρχείο αυτό έχει παραχθεί από συγκεκριμένη υπηρεσιακή μονάδα του φορέα παραγωγής η οποία έχει συγκεκριμένες αρμοδιότητες εμπιπτουσες και προβλεπόμενες στον σκοπό ίδρυσης και λειτουργίας του φορέα παραγωγής. Στη συνέχεια, το αρχείο αυτό —για ιστορικούς, υπηρεσιακούς ή πρακτικούς λόγους— αποσυνδέεται από το αρχείο το παραχθέν από το σύνολο των υπηρεσιακών μονάδων του ίδιου φορέα παραγωγής.

Το «αυτοτελές» αυτό αρχείο δύσκολα μπορεί να επανασυνδεθεί με το αρχείο του φορέα παραγωγής· επίσης, και κάποια άλλα τμήματα του οργανικού συνόλου του παραχθέντος αρχείου δύναται να έχουν αποσυνδεθεί· τις περισσότερες φορές, αυτή η αποσύνδεση κρίθηκε από τη Διοίκηση απαραίτητη και προσωρινή (ή και απλώς βολική)· όμως διαπιστώνεται ότι οι προσωρινές αυτές αποσυνδέσεις είναι συνήθως μόνιμες και τα «αρχειακά σώματα» λειτουργούν, όσο είναι ενεργά και ημιενεργά, ως «αυτόνομα» αρχεία και καταλήγουν, ως ανενεργά και ιστορικά, σε «αυτοτελή» αρχεία.³¹

²⁹ E. LODOLINI, «Le ISAD-G: norme da condividere, norme da discutere», *Rassegna degli Archivi di Stato*, LVI/τεύχος 3(1996) 552-561.

³⁰ A. BRENNEKE, *Archivistica...*, op. cit., 111.

³¹ Στα Γενικά Αρχεία του Κράτους [Γ.Α.Κ.-Κεντρική υπηρεσία] απόκειται και

Χωρίς αμφιβολία, ο αρχειονόμος καλείται να πραγματοποιήσει την ιδεατή—και μόνο την ιδεατή— σύνδεση και συνένωσή τους και την ιδεατή—και μόνο την ιδεατή— αποκατάστασή τους σε οργανικό σύνολο δίνοντας ιδιαίτερη σημασία, βηματίζοντας προς τα πίσω, από το παρόν στο παρελθόν:

- i. στην προσεκτική μελέτη της δυναμικής των εισροών και εισαγωγών των «αρχειακών σωμάτων» στην αρχειακή υπηρεσία
- ii. στη σύλληψη και την κατανόηση, με τρόπο κριτικό και ιστορικό, της αποσύνδεσης των «αρχειακών σωμάτων» αναζητώντας τον λόγο—και μάλιστα τον διοικητικό και διαχειριστικό λόγο—ο οποίος επέβαλε την αποσύνδεση και την αυτονομία τους
- iii. στις αρμοδιότητες και στους σκοπούς του φορέα παραγωγής και του νέου φορέα στον οποίο λειτουργεί το «αρχειακό σώμα» και από τον οποίο εισάγεται στην αρχειακή υπηρεσία· ο νέος φορέας θεωρείται για την αρχειακή υπηρεσία ο φορέας προέλευσής τους³²
- iv. στην ενυπάρχουσα αμοιβαία σχέση της αυτονομίας της εκάστοτε λειτουργίας και της, εν τέλει, εισροής-παραλαβής του «αρχειακού σώματος» στην αρχειακή υπηρεσία
- v. στα πολλαπλά επίπεδα επεξεργασίας και περιγραφής τόσο του «αρχειακού σώματος» όσο και του αρχείου του φορέα παραγωγής από το οποίο έχει αποσυνδεθεί.

10. Ειδικό ιστορικό αρχείο

Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία³³ η οποία διέπει τη λειτουργία της Ελληνικής Αρχειακής Υπηρεσίας, δύναται να ορίζονται Ειδικά Ιστορικά

φυλάσσονται: το Αρχείο της Μεικτής Επιτροπής Οθωμανικών Κτημάτων, το Αρχείο του τέως Ταμείου Ανταλλαξίμων, το Αρχείο της Υπάτης Αρμοστείας Σμύρνης κ.ά., τα οποία έχουν χαρακτηρησθεί «αυτοτελή» αρχεία. Βλ. Μ. ΚΟΛΥΒΑ, *Σχεδιάγραμμα-Οδηγός των Γενικών Αρχείων του Κράτους, Αφιέρωμα στον πανεπιστημιακό δάσκαλο Βασίλειο Βλ. Σφυρόερα*, Αθήνα 1991, 409-454 και σε αυτοτελές ανάτυπο, 1-46 (όπου στο εξής οι παραπομπές).

³² Για την έννοια του φορέα προέλευσης, βλ. πιο κάτω, 110.

³³ Βλ. νόμο υπ' αρ. 1946/1991, «Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.) και άλλες διατάξεις» [Φ.Ε.Κ./τεύχος Α'/αρ. φύλλου 69/ 14.05/1991], άρθρο 38. Βλ. και Fr. B. EVANS, E. KETELAAR, *Guide pour inventorier les systèmes et services d'administration d'archives et de gestion des documents: une étude RAMP*, Paris, [Unesco, PCI-83/WS/6], 1983, 10.

Αρχεία σε δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που τελούν υπό την εποπτεία του δημοσίου, τράπεζες, οργανισμούς και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας.

Η σύσταση και λειτουργία των Ειδικών Ιστορικών Αρχείων πραγματοποιείται με απόφαση των καθ' ύλην αρμόδιων υπουργών, ύστερα από εισήγηση της Εφορείας των Γενικών Αρχείων του Κράτους.

Σκοπός των Ειδικών Ιστορικών Αρχείων, σύμφωνα με την κείμενη και ισχύουσα νομοθεσία είναι [...] η καταγραφή, αρχειοθέτηση, συντήρηση, φύλαξη και διάθεση στους ερευνητές των εγγράφων και χειρογράφων, που αναφέρονται στη λειτουργία και εξέλιξη των παραπάνω φορέων [...].

11. Αρχείο κλειστό

Στην επιστήμη των αρχείων ο όρος κλειστό αρχείο έχει διττή σημασία.

Ως προς τον φορέα παραγωγής δηλώνει ότι ο οργανισμός ή το νομικό ή το φυσικό πρόσωπο, δηλαδή ο φορέας παραγωγής, παύει να υφίσταται και ως εκ τούτου παύει:

- i. η δυνατότητα της συνεχιζόμενης παραγωγής εγγράφων και κατ' επέκταση η παραγωγή αρχείου
- ii. η δυνατότητα της συνεχιζόμενης διαχείρισης των φακέλων-υποθέσεων στον φορέα παραγωγής και κατ' επέκταση η διαχείριση αρχείου.

Ως προς την προσβασιμότητα του αρχείου δηλώνει:

- i. τη δυνατότητα ή όχι της πρόσβασης και έρευνας του αρχείου από τους ερευνητές
- ii. τη δυνατότητα της χρησιμοποίησης των εγγράφων από πρόσωπα αλλότρια προς τον φορέα παραγωγής ή διαχείρισης.³⁴

12. Φορέας παραγωγής

Στην επιστήμη των αρχείων φορέας παραγωγής εγγράφων και αρχείου ορίζεται το όργανο (της νομοθετικής, της εκτελεστικής-διοικητικής-διαχειριστικής και της δικαστικής λειτουργίας του κράτους) ή ο ιδιώτης (με αναγνωρισμένη από την Πολιτεία δραστηριότητα) που έχει, από την

³⁴ FR. HILDESHEIMER, «Fonds fermés, fonds morts?», *La Gazette des Archives*, 125-126(1984) 257-259.

έννομη τάξη, την ικανότητα να παράγει και να εκδίδει, να γνωστοποιεί και να δημοσιοποιεί τη δήλωση βούλησης η οποία εμπίπτει στην έννοια του εγγράφου και κατ' επέκταση του αρχείου.

Το έγγραφο και το αρχείο εντάσσονται στην περιουσία του φορέα παραγωγής τους και ο αρχικός σκοπός της παραγωγής τους και η πρωτογενής σημασία και αξία τους εντάσσεται και υπηρετεί τον σκοπό ίδρυσης και λειτουργίας του οικείου φορέα παραγωγής· ο φορέας παραγωγής εντάσσεται στο σύνολο των αλληλοεξαρτούμενων νομοθετικών, πολιτικών, διοικητικών, δικαιοκικών, οικονομικών, κοινωνικών και θρησκευτικών σχέσεων του κράτους και των πολιτών.

Ο πρώτος που συνέλαβε και διατύπωσε την έννοια της αρχής του φορέα παραγωγής είναι ο Theodor von Sickel³⁵ σπέρμα αυτής της έννοιας παρατηρείται, επίσης, στο έργο του βενετού Baldassare Bonifacio, όπως θα αναφερθεί.³⁶

13. Φορέας προέλευσης

Στην επιστήμη των αρχείων φορέας προέλευσης εγγράφων και αρχείου ορίζεται το όργανο ή ο ιδιώτης που προβαίνει στην παράδοση του αρχείου στον φορέα διαχείρισης, δηλαδή στην κρατική αρχειακή υπηρεσία· συνήθως φορέας παραγωγής και φορέας προέλευσης ταυτίζονται· υπάρχουν όμως και περιπτώσεις κατά τις οποίες ο φορέας παραγωγής καταργείται και παύει να υφίσταται και να λειτουργεί και το παραχθέν αρχείο μεταφέρεται, προσωρινά, σε άλλο φορέα παραγωγής ο οποίος χειρίζεται, αναγκαστικά, τις τελευταίες τρέχουσες υποθέσεις, όποιες και αν είναι αυτές, όπως ήδη αναφέρθηκε για τα «αυτόνομα» ή «αυτοτελή» αρχεία.³⁷

Ο πρώτος που συνέλαβε και διατύπωσε την έννοια της αρχής του φορέα προέλευσης είναι ο Philipp Ernest Spiess.³⁸

14. Φορέας διαχείρισης

Στην επιστήμη των αρχείων φορέας διαχείρισης εγγράφων και αρχείου

³⁵ Βλ. πιο κάτω, 301.

³⁶ Βλ. πιο κάτω, 288-289.

³⁷ Βλ. πιο πάνω, 107.

³⁸ Βλ. πιο κάτω, 295-296.

ορίζεται το όργανο το οποίο έχει οριστεί από την Πολιτεία για την επιλογή, την παραλαβή και εισαγωγή, την υποδοχή, τη διηλεκτική φύλαξη και διατήρηση, την παροχή νόμιμης προσβασιμότητας και χρήσης των αρχείων, την έκδοση και επικύρωση αυθεντικών αντιγράφων, δηλαδή η κρατική αρχειακή υπηρεσία· ενίοτε, ο φορέας διαχείρισης συμπίπτει με τον φορέα παραγωγής και αυτό στις περιπτώσεις κατά τις οποίες στον φορέα παραγωγής ιδρύεται, με σύμφωνη γνώμη της Εφορείας των Γενικών Αρχείων του Κράτους,³⁹ Ειδικό Ιστορικό Αρχείο.⁴⁰

Ο Philipp Ernest Spiess, ο Georg August Bachmann και οι πρώτοι F. L. von Meden, H. A. Erhard και L. F. Hoefler⁴¹ συνέλαβαν και όρισαν τον φορέα διαχείρισης των αρχείων, δηλαδή την κρατική αρχειακή υπηρεσία.

II. ΣΧΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

Εάν ληφθούν υπ' όψη τα παραπάνω δημιουργούνται οι εξής σχηματικοί πίνακες:⁴²

1. Αρχείο. Συλλογή

ΑΡΧΕΙΟ		ΣΥΛΛΟΓΗ
	Σύνολο το οποίο σε σχέση με τον σχηματισμό του είναι	
φυσικό και αυθόρμητο, πρωτογενές και οργανικό		τεχνητό και οικειοθελές
	το οποίο πηγάζει από	
φυσική δραστηριότητα		επιθυμία, επιλογή,
	του	

³⁹ Βλ. νόμο υπ' αρ. 1946, «Γενικά Αρχεία του Κράτους και άλλες διατάξεις», άρθρο 39, [Φ.Ε.Κ./τεύχος Α'/αρ. φύλλου 69/14.05.1991].

⁴⁰ Βλ. πιο πάνω, 107 σημ. 31.

⁴¹ Βλ. πιο κάτω, 297-298, 299-300, 303-306.

⁴² Βλ. και Α. d'ADDARIO, «Archivi e biblioteche. Affinità e differenze», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXXVII /τεύχος 1-2-3(1977) 9-20.

παραγωγού		συλλέκτη
	με σκοπούς	
γενικούς		ειδικούς
	που καθορίζονται	
από την αρμοδιότητα ή/και τη φύση του παραγωγού, οι οποίες πραγματώνονται μέσω αυτού του οργανικού συνόλου.		από τα ενδιαφέροντα του συλλέκτη.
	Τα ατομικά συστατικά αυτού του συνόλου έχουν πηγή	
ταυτόσημη (ο ίδιος ο παραγωγός)		διαφορετική
	σκοπό και πέρας	
άλλου, δηλαδή του παραγωγού		ίδιον
	επιτευκτό μέσω	
και άλλων εγγράφων τα οποία αναφέρονται στον παραγωγό.		αυτού του ιδίου.
	Ως εκ τούτου, είναι	
εξαρτημένα.		ανεξάρτητα.
	Οι ατομικές ενότητες συνδέονται με τον δεσμό του κοινού προορισμού, ο οποίος σε σχέση με αυτές είναι	
πρωτογενής και πρωτότυπος		τυχαίος
	προέρχεται από απαίτηση	
εσωτερική, ουσιαστική		εξωτερική, επουσιώδη

	και ως εκ τούτου, ο δεσμός ο οποίος τις ενώνει είναι	
αναγκαίος.		συμπτωματικός.
	Ο δεσμός είναι, επίσης,	
προσδιορισμένος από τη φύση και την αρμοδιότητα του παραγωγού		απροσδιόριστος
	και ως εκ τούτου,	
αμετάβλητος.		ποικίλος και μεταβλητός.

2. Αρχείο. Βιβλιοθήκη

ΑΡΧΕΙΟ		ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
	Είδος	
δεν παράγεται με σκοπό την έκδοση		παράγεται με σκοπό την έκδοση
ομάδες συναφών ειδών		διακριτά είδη
σπουδαιότητα σε σχέση με άλλα συναφή είδη		ανεξάρτητη σημαντικότητα
μοναδικότητα.		πολλαπλή διάθεση.
	Δημιουργός	
συγκεκριμένος κρατικός οργανισμός, νομικό πρόσωπο, φυσικό πρόσωπο.		διαφορετικά πρόσωπα ή οργανισμοί.
	Τρόπος δημιουργίας	
οργανική και φυσική επιχειρηματική πορεία.		διακριτές και ανεξάρτητες πράξεις.
	Μέθοδος λήψης	
εκτίμηση σε οργανικά σύνολα		συλλογή ως μεμονωμένα είδη
αμετάκλητες αποφάσεις.		μετακλητές αποφάσεις.

	Ανάκτηση	
συνάρτηση παραγωγής και προέλευσης, δομής και λειτουργίας.		προκαθορισμένη ταξινόμηση θέματος.
	Επίπεδο περιγραφής	
καταγεγραμμένα είδη.		μεμονωμένα είδη.
	Μέσα περιγραφής	
υποχρεωτική προετοιμασία		περιγραφή ανά τεκμήριο
από αρχειονόμο		(τίτλος, σελίδα, πίνακας περιεχομένων)
οδηγός, ευρετήριο, συστήματα online.		δελτιοκατάλογος, ΟΡΑC.
	Πρόσβαση	
κλειστό αρχειοστάσιο.		ανοικτό βιβλιοστάσιο.
	Διαχείριση	
μη δανειζόμενα είδη μη εμπορεύσιμα είδη.		δανειζόμενα είδη εμπορεύσιμα είδη.

III. ΑΡΧΕΙΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Στο διεθνές δημόσιο δίκαιο τα έγγραφα και τα συγκροτούμενα απ' αυτά αρχεία, τα οποία παράγονται ή/και παραλαμβάνονται από τις διπλωματικές αποστολές των υπουργείων Εξωτερικών (υποθέσεων), καθώς και τα έγγραφα και τα αρχεία των προξενικών αρχών απολαύουν ιδιαίτερης δικαιικής κατάστασης και προστασίας και διπλωματικής ατέλειας και ασυλίας.⁴³

Με το άρθρο 24 της συνθήκης της Βιέννης, του έτους 1961, προβλέπεται το απαραβίαστο στη φύλαξη και στη διατήρηση, σε οποιοδήποτε χρόνο και τόπο, των εγγράφων και αρχείων, των μαρτυριών και των τεκμηρίων των υπηρεσιακών αυτών μονάδων.⁴⁴

⁴³ J.-P. PANCRACIO, *Dictionnaire de la diplomatie*, Paris 2007, 69-72. Βλ. και V. ILARDI, «I documenti diplomatici del secolo XV negli Archivi e Biblioteche dell' Europa occidentale (1450-1494)», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXVIII/τεύχος 2(1968) 349-403.

⁴⁴ «Les archives et documents de la mission sont inviolables à tout moment et en quelque lieu qu' ils se trouvent».

Στο άρθρο 1, παράγραφος κ της συνθήκης της Βιέννης, του έτους 1963, το οποίο αναφέρεται ιδιαίτερα στα αρχεία των προξενικών αρχών, η διατύπωση είναι ανεπτυγμένη και διευκρινίζει ότι [...] αρχεία προξενικών αρχών αποτελούν τα διαβατήρια χαρτιά, τα έγγραφα, η αλληλογραφία, τα βιβλία, οι μικροταινίες, οι μαγνητικές ταινίες, τα πρωτόκολλα του προξενικού ταχυδρομείου, το υλικό των αριθμητικών σημείων του κρυπτογραφικού συστήματος, οι σημειώσεις. Άξιο αναφοράς είναι το Βιβλίο δημοσιευομένων διαθηκών και οι Ληξιαρχικές πράξεις.

Περιλαμβάνει, επίσης, και τον υλικό εξοπλισμό για την αρχειοθέτηση, τη φύλαξη και την καλή διατήρηση των αρχείων.⁴⁵

IV. ΑΡΧΕΙΑ ΙΔΙΩΤΩΝ. ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΙΔΙΩΤΩΝ

Το ιδιωτικό έγγραφο παράγεται από ιδιώτες στο πλαίσιο του ιδιωτικού δικαίου ή από δημόσια πρόσωπα στο πλαίσιο του ιδιωτικού δικαίου και σε όση έκταση αυτά δρουν και ενεργούν ως ιδιώτες.⁴⁶

⁴⁵ «[...] et les meubles destinés à les protéger et à les conserver».

⁴⁶ Βλ. πιο πάνω, 56. Στα κείμενα του Συντάγματος της Ελλάδος γίνεται διάκριση μεταξύ του ατόμου-πολίτη ως μέλους του κράτους και του ατόμου-ιδιώτη ως μέλους της κοινωνίας.

Για τα αρχεία των ιδιωτών, βλ. E. SEBASTIANI, *Genesis, concetto e natura giuridica degli Archivi di Stato in Italia*, Torino, [Rivista italiana per le scienze giuridiche, XXXVII], 1904. A. PANELLA, «Per il nostro patrimonio storico. Gli archivi privati», *Il Marzocco*, XXII/10(1918) και IDEM, *Scritti archivistici*, Roma 1955, 93-97. P. FEDELE, «Sugli archivi privati», *Rassegna storica del Risorgimento*, XXI/IV(1934) 1169-1180. A. LEVI, «Alcuni punti della questione degli archivi privati», *Archivio Storico Italiano*, XCIV/II/360, Firenze 1936, 129-143. Ern. LEJOUR, «Les Archives de famille», *Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique*, 21(1950) 11-15. M. LUZZATTO, «L' ordinamento degli archivi di famiglie», *Notizie degli archivi di Stato*, XI/τεύχος 1(1951) 23-26. G. GIANNELLI, «Il deposito degli archivi privati», *Notizie degli archivi di Stato*, XI/τεύχος 1(1951) 21-23. A. SALADINO, «Gli Archivi Privati», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XV/τεύχος 3(1955) 280-299. Ricc. FILANGIERI, «Les archives privées», *Archivum*, VI(1956) 43-51 και IDEM, «Gli Archivi Privati», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XVI/τεύχος 3(1956) 327-340. E. LODOLINI, «Sulla definizione di archivio privato», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XVI/τεύχος 3(1956) 341-342. A. CARUSO, «Considerazioni sul concetto di archivio. Quali siano le scritture da conservare negli archivi di Stato. Qualche considerazione in merito alla vigilanza sugli "archivi privati". Contributo di studio per la nuova legislazione archivistica», *Rassegna degli Archivi di Stato*,

Πολύ συχνά, τα πρόσωπα τα οποία ασκούν ανώτατα λειτουργήματα της Πολιτείας, με τη λήξη της θητείας τους, κρατούν δι' εαυτούς δημόσια έγγραφα.⁴⁷ Τα έγγραφα αυτά, αποκομμένα από το περιβάλλον γένεσής τους, στερούνται, συν τω χρόνω, τις ιδιότητες των τριών λειτουργιών του εγγράφου και την ειλικρίνεια του περιεχομένου τους.

1. Έννοιες. Ορισμός

Το ιδιωτικό δίκαιο πειθαρχεί τις αμοιβαίες σχέσεις των υποκειμένων ορίζοντας προϋποθέσεις και όρια στα ενδιαφέροντα των ιδιωτών και περιλαμβάνει τους κανόνες οι οποίοι αναφέρονται στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτών· οι κανόνες αυτοί καθιερώνουν υποχρεώσεις και δικαιώματα μεταξύ ιδιωτικών προσώπων όταν αυτά δρουν ως φυσικά πρόσωπα.⁴⁸

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο ιδιώτης είναι ελεύθερος, στο πλαίσιο του

XXIII/τεύχος 1(1963) 5-30. A. SALADINO, «Il problema degli archivi privati e il primo triennio di applicazione della legge del 1963», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXVIII/τεύχος 2(1968) 316-331. B. DI SABATANTONIO, «L' importanza degli archivi privati nello studio della storia locale», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XL(1980) 56-63. R. SETON, *La conservation et la gestion des Archives Privées*, op. cit. AA.VV., *Il futuro della memoria*, Atti del convegno internazionale di studi sugli archivi di famiglie e di persone, Capri, 9-13 Sett. 1991, I-II, Roma 1997, 1-838. A. DUCROT, «Archives personnelles et familiales. Statut légal et problèmes juridiques», *La Gazette des Archives*, 157/τεύχος 2(1992) 134-171. E. LODOLINI, «Archivi privati, archivi personali, archivi familiari, ieri e oggi», AA.VV., *Il futuro della memoria...*, op. cit., 23-69. M. FLOYD DESNOYERS, «Personal Papers», AA.VV., *Managing Archives...*, op. cit., 78-91. Βλ. και πιο πάνω, 50.

⁴⁷ Οι δημόσιοι αυτοί λειτουργοί οφείλουν να επιστρέφουν τα κρατικά αρχεία ή τα μεμονωμένα δημόσια έγγραφα στον αρμόδιο φορέα παραγωγής τους ή να τα εναποθέτουν στην κρατική αρχειακή υπηρεσία, διότι αυτά ανήκουν στο κράτος και δεν ενδιαφέρουν, απλώς, το κράτος ή την ιστορική έρευνα. Για τα δημόσια έγγραφα τα οποία οι δημόσιοι αυτοί λειτουργοί φυλάσσουν στο αρχείο τους και δεν τα παραδίδουν με τη λήξη της θητείας τους, βλ. L. FERRARA, *Il caso Crispi e le carte dei pubblici funzionari*, Napoli 1902. A. TORRENTE, «Sull' affievolimento di un diritto personalissimo», *Rivista trimestrale di diritto e procedura civile*, 7 (1953), 283-290.

⁴⁸ I. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ, *Εισαγωγή...*, op. cit., 55, 62 κ.ε. Π. Δ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, op. cit., 24 κ.ε. Βλ. γενικά, Ch. EISENMANN, *Δημόσιον και Ιδιωτικόν Δίκαιον*, op. cit. A. ΤΣΟΥΤΣΟΣ, «Κριτήρια διακρίσεως του διοικητικού δικαίου έναντι του αστικού», AA. VV., *Εράνιον προς Γεώργιον Σ. Μαριδάκην επί τη συμπληρώσει τριάκοντα πέντε ετών πανεπιστημιακής διδασκαλίας*, εν Αθήναις 1963, 561-588.

Συντάγματος και των νόμων, να διαμορφώνει τις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις του κατά βούληση. Είναι ελεύθερος να συναλλάσσεται ή να μη συναλλάσσεται, να επιλέγει τον αντισυμβαλλόμενο του και το περιεχόμενο της συναλλαγής, να συμμετέχει ή να μη συμμετέχει σε σωματείο κ.ά.

Ιδιωτικά αρχεία χαρακτηρίζονται:

- i. τα αρχεία τα οποία παράγονται από φυσικά πρόσωπα στο πλαίσιο άσκησης των αναγνωρισμένων από την Πολιτεία δραστηριοτήτων τους· οι ιδιώτες επαγγελματίες εκτελούν καθήκοντα ή υπηρεσία δημόσιας ανάγκης
- ii. τα αρχεία των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.)⁴⁹ τα οποία διέπονται από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα, όπως των συλλόγων και των σωματείων,⁵⁰ των φιλανθρωπικών σωματείων,⁵¹ των ιδρυμάτων,⁵² των κοινοφελών ιδρυμάτων,⁵³ των επιτροπών εράνων,⁵⁴ των συνδικαλιστικών οργανώσεων⁵⁵

⁴⁹ Τα Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) ιδρύονται από ιδιώτες και επιδιώκουν ιδιωτικούς σκοπούς οι οποίοι διέπονται από το ιδιωτικό δίκαιο.

⁵⁰ Σωματείο καλείται η ένωση είκοσι τουλάχιστον προσώπων (με πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα), η οποία επιδιώκει σκοπό μη κερδοσκοπικό και έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα, σύμφωνα με το άρθρο 78 του Αστικού Κώδικα. Τη σύσταση του σωματείου ρυθμίζουν τα άρθρα 78-83 του Αστικού Κώδικα. Βλ. Α. Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, *Γενικές αρχές αστικού κώδικα*, op. cit., 165 κ.ε.

⁵¹ Βλ. νομοθετικό διάταγμα υπ' αρ. 1111/1972.

⁵² Το ίδρυμα είναι σύνολο περιουσίας αφιερωμένο σύμφωνα με την ιδρυτική του πράξη στην εξυπηρέτηση ορισμένου διαρκούς σκοπού, το οποίο, σύμφωνα με τα άρθρα 61 και 108-121 του Αστικού Κώδικα, έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα. Βλ. Α. Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, *Γενικές αρχές αστικού κώδικα*, op. cit., 209-215.

⁵³ Βλ. αναγκαστικό νόμο υπ' αρ. 2039/1939.

⁵⁴ Η επιτροπή εράνου είναι ένωση προσώπων, τουλάχιστον πέντε, που αποσκοπεί στη συλλογή χρημάτων ή άλλων αντικειμένων με εράνους, λαχειοφόρους αγορές, γιορτές, κ.λπ., για την εξυπηρέτηση ορισμένου δημόσιου ή κοινωφελούς σκοπού και η οποία έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα. Η επιτροπή εράνων διέπεται από τον νόμο υπ' αρ. 5101/193, βλ. Α. Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, *Γενικές αρχές αστικού κώδικα*, op. cit., 216-219.

⁵⁵ Βλ. νόμο υπ' αρ. 1264/1982.

- iii. τα αρχεία των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) τα οποία διέπονται από τις διατάξεις του Εμπορικού Κώδικα, όπως τα αρχεία των τραπεζών, των βιομηχανιών, των επιχειρήσεων,⁵⁶

⁵⁶ Το περιοδικό *Rassegna degli Archivi di Stato*, το οποίο εκδίδεται από την αρχειακή υπηρεσία της Ιταλίας, έχει αφιερώσει τους τόμους των ετών 1973 και 1984 στα αρχεία τα οποία παράγονται από τις τράπεζες, τις βιομηχανίες και τις επιχειρήσεις, βλ. ιδιαίτερα τις συμβολές των P. CARUCCI, «Gli archivi di impresa: alcune considerazioni introduttive», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XLIV/τεύχος 2-3(1984) 427-444. R. CRISPO, «Gli archivi economici in Italia», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XLIV/τεύχος 2-3(1984) 466-479. M. HAMON, «Les archives d'entreprises en France», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XLIV/τεύχος 2-3(1984) 480-487. Επίσης, το δεύτερο τεύχος του έτους 2006 του περιοδικού *Archivi & Computer* είναι αφιερωμένο στην εφαρμογή της ηλεκτρονικής τεχνολογίας στα αρχεία αυτών των οργανισμών. Βλ. επίσης, P. CARUCCI, *Le fonti archivistiche: ordinamenti e conservazione*, op. cit., 82-87. Βλ. και AA.VV., *Archivi storici delle aziende di credito*, I-II, Roma 1956. E. LODOLINI, «Camere e tribunali di commercio nello Stato romano (sec. XIX)», AA.VV., *Studi in onore di Amintore Fanfani*, VI, Milano 1962, 277-327. R. SWEENEY et al., *Guide pour l'étude d'entreprises montréalaises et leurs archives avant 1947*, Montréal, [Centre de recherche en histoire économique du Canada français], 1978. M. LUNGONELLI, «Gli Archivi d'impresa», *Passato e Presente*, 3(1983) 173-178. AA.VV., *Sulla fondi della storia economica. Appunti raccolti alle lezioni del prof. F. Melis*, επιμέλεια έκδοσης Bruno Dini, Milano 1985. R. DELFIOL, «La valorizzazione degli Archivi Industriali: problemi normative», *Ricerche Storiche*, 3(1985) 461-473. L. BORGHI, G. FABBRICI (επιμέλεια έκδοσης), *Archivi d'impresa e archivistica industriale. L'archivio storico dell'Azienda Consorziale Trasporti di Reggio Emilia*, Bologna, [εκδόσεις Analisi], 1986. AA.VV., *Gli archivi per la storia contemporanea. Organizzazione e fruizione*, Roma 1986. G. MORI, «Le fonti d'archivio e la storia dell'industria italiana» AA.VV., *Studi in memoria di Mario Abrate*, II, Torino, [Università di Torino-Instituto di Storia Economica], 1986, 635-643. AA.VV., *Archivi di impresa: un problema aperto*, Atti del seminario di Perugia, 27 Marzo 1987, επιμέλεια έκδοσης Giampaolo Gallo Faligno, Perugia, [εκδόσεις Umbra], 1987. A. Chr. ULFSPARRE, *The Management of Business Records*, ICA Handbooks Series-αρ. 8, 1988. N. R. ANTHONY, *The Management Control Function*, Boston, [Harvard Business School Press] 1988. R. BENEDINI, «La valutazione e selezione dei documenti aziendali: principi e criteri», *Archivi e imprese*, 4(1991) 59-73. AA.VV., *L'archivio nell'organizzazione d'impresa*, Atti del Convegno, Venezia-Mestre, 29-30 Octobre 1992, επιμέλεια έκδοσης G. Bonfiglio Dosio, Venezia, [εκδόσεις Italarchivi], 1993. AA.VV., *Automazione e archivi storici aziendali. Il progetto archivio storico elettronico IRI*, Atti della giornata di studio, Roma, 11 febbraio 1994, *Rassegna degli Archivi di Stato*, XLIV/τεύχος 1(1994) 9-88. AA.VV., *Gli archivi degli istituti e delle agenzie di credito e le fonti d'archivio per la storia delle banche. Tutela, gestione, valorizzazione*, Atti del Convegno,

- των συνεταιρισμών,⁵⁷ των εμπορικών οίκων και των λοιπών εμπορικών εταιρειών⁵⁸ κ.ά.
- iv. τα αρχεία των πολιτικών κομμάτων⁵⁹
- v. τα αρχεία τα οποία παράγονται από φυσικά πρόσωπα που διακρίνονται στις επιστήμες, στα γράμματα, στις τέχνες, στην ευποιία ή οποιαδήποτε άλλη δράση.⁶⁰

Roma 14-17 novembre 1989, Roma 1995. A. DESPLANQUES LE GOFF, «Typologie et fonctions ou comment aborder les fonds d'archives d'entreprises», *La Gazette des archives*, 168(1995) 354-361. M. GUERCIO, «Automazione e archivi storici», *Archivi e imprese*, 11-12(1995) 120-143. Α. ΜΠΑΓΙΑΣ, Α. ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΑΚΗ, «Η τυπολογία και οι σχέσεις των τεκμηρίων μιας επιχείρησης», *Μνήμων*, 19(1997) 233-51. Χρ. ΑΓΡΙΑΝΤΩΝΗ, Ευρ. ΣΙΦΝΑΙΟΥ (επιμέλεια έκδοσης), *Αρχεία Βιομηχανικών Επιχειρήσεων. Ζητήματα διαχείρισης*, Αθήνα, [Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε. - Τετράδια εργασίας, αρ. 21], 1998. P. CARUCCI, M. MESSINA, *Manuale di archivistica per l'impresa*, Roma, [εκδόσεις Carocci], 1998. AA.VV., *Le carte preziose. Gli Archivi delle banche nella realtà nazionale e locale: le fondi, la ricerca, la gestione e le nuove tecnologie*, A.N.A.I., Sezione Friuli-Venezia Giulia, Trieste, [εκδόσεις Stella], 1999. AA.VV., *L'archivio nelle realtà delle imprese*, Pisa 1999. Chr. JANSEN, *Weeding and Selection in Philips Archives*, *Bulletin of the Business Archives Committee of ICA*-αρ. 9. Μ. ΔΡΙΤΣΑ, *Βιομηχανία και Τράπεζες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 1990. ΕΑΔΕΜ, *Το χρώμα της επιτυχίας. Η Ελληνική βιομηχανία χρωμάτων, 1830-1990*, Αθήνα 1996. ΕΑΔΕΜ, *Τράπεζα Εργασίας, 1975-2000*, Αθήνα 2006. ΕΑΔΕΜ, *Εμπορική Τράπεζα, 1907-2007. Εναλλαγές ταυτότητας και μετασχηματισμοί*, Αθήνα 2008. Θ. ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Βιομηχανική Ιδιοκτησία*, Αθήνα, [εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας], 2005 (5η έκδοση). Μ. ΚΟΥΤΣΑ, «Η δημιουργία και η παραγωγή αρχείου σε βιομηχανικό και επιχειρηματικό οργανισμό», *Τεκμήριον*, 3(2001) 41-47. S. MUSSO, *La partecipazione nell'impresa responsabile. Storia del Consiglio di gestione Olivetti*, Bologna 2009. Βλ. και Ε. ΛΙΑΤΑ, *Γενικό Ευρετήριο του Ιστορικού Αρχείου της Εθνικής Τραπέζης*, Αθήνα 1980.

⁵⁷ Βλ. νόμο υπ' αρ. 602/1914 «περί συνεταιρισμών».

⁵⁸ Εταιρεία είναι η δικαιοπρακτική ένωση προσώπων για την επίτευξη, με κοινές εισφορές, ορισμένου κοινού σκοπού, ιδίως οικονομικού. Εταιρεία καλείται και η δικαιοπραξία με την οποία δύο ή περισσότερα πρόσωπα αναλαμβάνουν την παραπάνω υποχρέωση επιδίωξης του κοινού σκοπού. Βλ. Α. Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, *Γενικές αρχές αστικού κώδικα*, op. cit., 217-219.

⁵⁹ AA.VV., *Gli archivi dei partiti politici*, Atti dei seminari di Roma, 30 giugno 1994, e di Perugia, 25-26 ottobre 1994, Roma 1996. AA.VV., *Αρχεία πολιτικών κομμάτων και πολιτικών προσωπικοτήτων. Διαχείριση και πρόσβαση*, Αθήνα, [Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία], 1999.

⁶⁰ Τα αρχεία αυτά απόκεινται και φυλάσσονται, συνήθως, σε ειδικές υπηρεσιακές μονάδες των δημόσιων ή δημοτικών βιβλιοθηκών.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί και να τονισθεί η διάκριση μεταξύ Ιδιωτικών Αρχείων και Ιδιωτικών Συλλογών. Τα Ιδιωτικά Αρχεία παράγονται από την αναγνωρισμένη από την Πολιτεία επαγγελματική και επιτηδευματική, πρακτική, δραστηριότητα των ιδιωτών, ενώ οι Ιδιωτικές Συλλογές συγκροτούνται χάρη στο επιλεκτικό ενδιαφέρον και την επιθυμία του ιδιώτη συλλέκτη.

Στα αρχεία των ιδιωτών απόκεινται και φυλάσσονται τόσο δημόσια όσο και ιδιωτικά έγγραφα. Τα δημόσια έγγραφα έχουν παραληφθεί από τον ιδιώτη με την ιδιότητα του αποδέκτη-παραλήπτη πολίτη και αφορούν σε πιστοποίηση της αστικής κατάστασης του ιδίου και των μελών της οικογένειάς του, σε εργασιακή κατάσταση κ.ά.

2. Τυπολογία των αρχείων των ιδιωτών

Τα αρχεία τα οποία παράγονται από την αναγνωρισμένη από την Πολιτεία επαγγελματική και επιτηδευματική, πρακτική, δραστηριότητα των ιδιωτών διακρίνονται σε:

- i. βιβλία και λυτά έγγραφα τα οποία τηρούν οι δικηγόροι, οι συμβολαιογράφοι, οι δικαστικοί επιμελητές, οι γιατροί, οι φαρμακοποιοί, οι μαίες, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία και τις ισχύουσες διατάξεις⁶¹
- ii. βιβλία και λυτά έγγραφα τα οποία τηρούν οι έμποροι και οι επαγγελματίες σύμφωνα με τον εμπορικό νόμο ή άλλες διατάξεις.⁶²

Στα αρχεία των ιδιωτών φυλάσσεται, συνήθως, ποικίλο υλικό. Η συνήθης τυπολογία και το περιεχόμενο αυτών των αρχείων είναι:

- i. έγγραφα, μαρτυρίες και τεκμήρια δικαιοπρακτικού χαρακτήρα, όπως συμβόλαια, συμφωνίες κ.ά., στα οποία ο ιδιώτης είναι συμβαλλόμενος και δικαιοπρακτών
- ii. φιλολογικά και λογοτεχνικά χειρόγραφα έργα, μελέτες καθώς και αυτόγραφα έργα επιστημονικού χαρακτήρα⁶³

⁶¹ Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, *op. cit.*, 161 [άρθρο 444].

⁶² Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, *op. cit.*, 142 [άρθρο 380] και 161 [άρθρο 444]. Βλ. και πιο κάτω, 122-123.

⁶³ N. B. VOLKOVA, «Les archives de la littérature et de l' art», *Archivum*, XXIV(1974) 247-264. M. DEL PIAZZO, «Il problema degli archivi della letteratura e dell' arte

- iii. έγγραφα της συνδικαλιστικής, της πολιτιστικής, της κοινωνικής δραστηριότητας του ιδιώτη πολίτη
- iv. έγγραφα, μαρτυρίες, τεκμήρια ιδιωτικού, κοινωνικού, χαρακτήρα, όπως επιστολές,⁶⁴ επιστολικά δελτάρια, επισκεπτήρια.

Επίσης, στα αρχεία ιδιωτών φυλάσσονται:

- i. έγγραφα δημόσιου χαρακτήρα, όπως οι διορισμοί και οι υπηρεσιακές μεταβολές και τα οποία ο ιδιώτης κατέχει και φυλάσσει ως αποδέκτης-παραλήπτης
- ii. έγγραφα τα οποία πιστοποιούν την αστική κατάσταση (ληξιαρχικές πράξεις γέννησης, γάμου καθώς και τα αποβιωτήρια) και τα οποία ο ιδιώτης κατέχει και φυλάσσει ως αποδέκτης-παραλήπτης ή άμεσα ενδιαφερόμενος
- iii. έγγραφα δημόσιου χαρακτήρα τα οποία παραλαμβάνει ως αποδέκτης-παραλήπτης και αφορούν σε μηχανογραφημένες ή αυτοματοποιημένες διοικητικές πράξεις, όπως τα αποδεικτικά σημειώματα της πληρωμής του φόρου και οι σχετικές αποδείξεις
- iv. έγγραφα, μαρτυρίες και τεκμήρια διαχειριστικού χαρακτήρα.⁶⁵

Είναι πιθανόν ο αρχειονόμος να συναντήσει στο αρχείο ή στη συλλογή του ιδιώτη χάρτες και διαγράμματα, φωτογραφίες, φωνοληψίες, οπτικοακουστικό υλικό και εν γένει μηχανικές απεικονίσεις κ.ά., πάντοτε ανάλογα με τη δραστηριότητα του ιδιώτη παραγωγού και αποδέκτη-παραλήπτη ή το συλλεκτικό ενδιαφέρον του ιδιώτη συλλέκτη.

in Italia», *Archivum*, XXIV(1974) 267-268. R. SKELTON, «The acquisition of literary archives», AA.VV., *Managing Archives...*, *op. cit.*, 214-219. Η χρήση των χειρογράφων πρέπει να έχει μεταβιβασθεί εγγράφως από τον δικαιούχο στον φορέα διαχείρισης των αρχείων όπως και το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας, βλ. Δ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ, «Αρχεία, βιβλιοθήκες και πνευματική ιδιοκτησία», AA. VV., *Αρχεία, βιβλιοθήκες και δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας*, Αθήνα 2008, 56.

⁶⁴ Οι επιστολές προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία, εφ' όσον παρουσιάζουν πρωτοτυπία. Δικαιούχος του δικαιώματος αυτού είναι ο δημιουργός-παραγωγός που συχνότατα είναι και ο συντάκτης τους. Να σημειωθεί ότι το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας μπορεί να περιορισθεί από το δικαίωμα προσωπικότητας του αποδέκτη, από τα προσωπικά δεδομένα και την τιμή του πολίτη. Βλ. Δ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ, «Αρχεία, βιβλιοθήκες και πνευματική ιδιοκτησία», *op. cit.*, 56-57. Για τις ηλεκτρονικές επιστολές, βλ. Ι. Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Δίκαιο και Internet...*, *op. cit.*, 194-195.

⁶⁵ Ι. Κ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, *Δίκαιο και Internet...*, *op. cit.*, 195.

3. Αρχεία φυσικών προσώπων-επαγγελματιών

Αρχείο συμβολαιογράφου

Ο συμβολαιογράφος, ως δημόσιος λειτουργός, τηρεί:⁶⁶

- i. Βιβλίο-Ευρετήριο, στο οποίο καταχωρίζονται οι συντασσόμενες έγγραφες πράξεις
- ii. Βιβλίο-Πρωτόκολλο, στο οποίο καταχωρίζονται τα εισερχόμενα και εξερχόμενα έγγραφα
- iii. Βιβλίο Στατιστικής, στο οποίο καταχωρίζεται το είδος και ο αριθμός των συντασσόμενων πράξεων, το σύνολο των εισπραττόμενων δικαιωμάτων και η αξία του καταναλωθέντος, για κάθε πράξη, χαρτοσήμου
- iv. Βιβλίο Πλειστηριασμών, στο οποίο καταχωρίζονται τα στοιχεία των κοινοποιούμενων και κατατεθειμένων, για κάθε πλειστηριασμό, εγγράφων
- v. Βιβλίο Διαθηκών (τηρούμενο απόρρητο), στο οποίο καταχωρίζονται τα στοιχεία ταυτότητας του διαθέτη και το είδος της διαθήκης.

Αρχείο εμπόρου

Ο έμπορος οφείλει να τηρεί:⁶⁷

- i. Βιβλίο ονομαζόμενο Ημερολόγιο στο οποίο απεικονίζεται, από ημέρα σε ημέρα, η περιουσία και τα χρέη του εμπόρου, οι εμπορικές εργασίες, οι συναλλαγματικές και διαπραγματεύσεις, οι αποδοχές ή οπισθογραφήσεις και εν γένει κάθε πληρωμή από αυτόν ή σε αυτόν
- ii. Βιβλίο απογραφής των κινητών και ακίνητων περιουσιακών στοιχείων
- iii. Φάκελο με εισερχόμενες επιστολές
- iv. Βιβλίο με αντιγραφή των εξερχόμενων επιστολών.

⁶⁶ Βλ. σχετικό προεδρικό διάταγμα υπ' αρ. 38/29-12-1980, «περί καθορισμού των υπό των συμβολαιογράφων τηρουμένων βιβλίων», [Φ.Ε.Κ./τεύχος Α'/αρ. φύλλου 19/22-01-1981].

⁶⁷ Α. Χ. ΤΟΥΣΗΣ, *Εμπορικός Κώδιξ*, Α', Αθήναι 1976 (5η έκδοση), 51. Για τη συστηματική τήρηση διαχειριστικών βιβλίων από τους εμπόρους, ήδη τους μεσαιωνικούς—και ιδιαίτερα τους ύστερους—χρόνους, βλ. Ε. LODOLINI, *Storia dell' Archivistica...*, op. cit., 62-64.

Όλα τα βιβλία, αριθμημένα, συντάσσονται κατά χρονολογική τάξη, χωρίς άγραφα διαστήματα, χάσματα ή παραπομπές στο περιθώριο και θεωρούνται από τον οικονομικό έφορο από τον οποίο και μονογράφονται.⁶⁸

Ο έμπορος δύναται να τηρεί, προαιρετικά, και βοηθητικά βιβλία:⁶⁹

- i. Βιβλίο Πρόχειρο
- ii. Βιβλίο Καθολικό
- iii. Βιβλίο Ταμείου
- iv. Βιβλίο συναλλαγματικών και γραμματίων εις διαταγή
- v. Βιβλίο αγορών και πωλήσεων.

Στην αποδεικτική διαδικασία, το Ημερολόγιο του εμπόρου αποτελεί αρχή εγγράφου αποδείξεως και το Βιβλίο αντιγραφής επιστολών, όταν είναι τακτικώς συντεταγμένο, παρέχει πίστιν ενώπιον του δικαστηρίου.⁷⁰

Οι ισραηλίτες έμποροι [...] οι μη δυνάμενοι να τηρήσωσιν ελληνιστί τα εμπορικά των βιβλία δύνανται να μεταχειρίζωνται εγκύρως την ιδιαιτέραν αυτών διάλεκτον, ισπανοεβραϊκήν ή την γαλλικήν γλώσσαν διά την τήρησιν αυτών.⁷¹

4. Αρχεία νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου

Αρχείο συλλόγου ή σωματείου

Στο αρχείο του συλλόγου ή σωματείου απόκειται και φυλάσσεται:⁷²

- i. η συστατική πράξη περιέχουσα τις δηλώσεις βούλησης των ιδρυτών για να καταστεί η ένωση προσώπων σύλλογος ή σωματείο
- ii. η καταστατική πράξη περιέχουσα τους κανόνες οργάνωσης και λειτουργίας του συλλόγου ή του σωματείου
- iii. Βιβλίο γενικών συνελεύσεων των μελών του συλλόγου ή του σωματείου

⁶⁸ Παλαιότερα, τα βιβλία θεωρούνταν και μονογράφονταν από τον εμποροδίκη ή τον δήμαρχο, βλ. Α. Χ. ΤΟΥΣΗΣ, *Εμπορικός Κώδιξ*, op. cit., 53.

⁶⁹ Α. Χ. ΤΟΥΣΗΣ, *Εμπορικός Κώδιξ*, op. cit., 52.

⁷⁰ Α. Χ. ΤΟΥΣΗΣ, *Εμπορικός Κώδιξ*, op. cit., 54-55.

⁷¹ Βλ. νόμο υπ' αρ. 2456/1920, «περί ισραηλιτικών κοινοτήτων». Α. Χ. ΤΟΥΣΗΣ, *Εμπορικός Κώδιξ*, op. cit., 52-53.

⁷² Α. Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, *Γενικές αρχές αστικού κώδικα*, op. cit., 186-205.

- iv. Βιβλίο συνεδριάσεων και αποφάσεων του διοικητικού συμβουλίου
- v. Βιβλία και λυτά έγγραφα του τυχόν μονοπρόσωπου οργάνου διοίκησης
- vi. Βιβλία και λυτά έγγραφα με υποθέσεις διαχείρισης της περιουσίας, της επιχείρησης υλικών πράξεων και δικαιπραξιών
- vii. Βιβλίο εισερχόμενων και εξερχόμενων εγγράφων
- viii. Βιβλίο ταμείου.

Η συστατική και καταστατική πράξη είναι έγγραφες πράξεις και δύναται να είναι ενωμένες σε μία έγγραφη πράξη. Τα όργανα του σωματείου, δηλαδή η διοίκηση και η γενική συνέλευση, παράγουν τα αρχεία του συλλόγου ή του σωματείου.

Αρχείο ιδρύματος

Στο αρχείο του ιδρύματος απόκειται και φυλάσσεται:⁷³

- i. η ιδρυτική πράξη περιέχουσα τη δήλωση βούλησης του ιδρυτή για τη σύσταση του συγκεκριμένου ιδρύματος· εάν η πράξη είναι δικαιπραξία εν ζωή πρέπει να έχει τον τύπο συμβολαιογραφικού εγγράφου
- ii. η πράξη της Πολιτείας με την τυπολογία εγκριτικού προεδρικού διατάγματος.

Τα όργανα του ιδρύματος, δηλαδή η διοίκηση, αναπτύσσοντας τη διοικητική και διαχειριστική δραστηριότητά της, όπως αυτή προβλέπεται από τις οικείες διατάξεις, παράγει τα αρχεία του ιδρύματος.

Αρχείο επιτροπής εράνων

Στο αρχείο της επιτροπής εράνων απόκειται και φυλάσσεται:⁷⁴

- i. η συστατική πράξη περιέχουσα τις δηλώσεις βούλησης πέντε τουλάχιστον προσώπων, φυσικών ή νομικών, και είναι έγγραφη πράξη
- ii. η πράξη της Πολιτείας με την τυπολογία εγκριτικού προεδρικού διατάγματος
- iii. Βιβλίο συνεδριάσεων και αποφάσεων του ιδρύματος
- iv. Βιβλίο διαχείρισης.

Το διάταγμα περιλαμβάνει τον οργανισμό, τα μέλη, το έργο, την έδρα

⁷³ Α. Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, *Γενικές αρχές αστικού κώδικα*, op. cit., 209-215.

⁷⁴ Α. Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, *Γενικές αρχές αστικού κώδικα*, op. cit., 216-217.

και το χρονικό διάστημα ύπαρξης της επιτροπής, και με τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως η επιτροπή αποκτά νομική προσωπικότητα.

Αρχείο εταιρείας

Στο αρχείο της εταιρείας⁷⁵ απόκειται και φυλάσσεται:⁷⁶

- i. η ιδρυτική πράξη περιέχουσα τη δήλωση βούλησης των συνεταίρων των οποίων τα ονόματα περιέχονται στο έγγραφο, ο τύπος της ιδρυομένης εταιρείας, το είδος και το μέγεθος των εισφορών, το αντικείμενο, η διάρκεια, τα της διανομής των κερδών και τα των ζημιών, οι ρήτρες σχετικές με τη διαχείριση της εταιρείας, τη διάλυση ή τον μετασχηματισμό της
- ii. Βιβλίο συνεδριάσεων και αποφάσεων του διοικητικού συμβουλίου της εταιρείας
- iii. Βιβλίο μετόχων
- iv. Βιβλίο εισερχόμενων και εξερχόμενων εγγράφων
- v. Βιβλίο ταμείου
- vi. Βιβλίο μεριδίων
- vii. Καταστάσεις προϋπολογισμών και ισολογισμών
- viii. Φάκελοι αποδείξεων.

Οι εμπορικές εταιρείες επιδιώκουν σκοπό ο οποίος συνίσταται στη διενέργεια εμπορικών πράξεων.⁷⁷

Το καταστατικό της ομόρρυθμης⁷⁸ και ετερόρρυθμης⁷⁹ εταιρείας έχει

⁷⁵ [...] Κοινωνία ή εταιρεία καλείται η σύμβαση με την οποία δύο ή περισσότεροι άνθρωποι καταβάλλουν τι εν κοινώ με σκοπό το κοινό θεμιτό κέρδος [...], βλ. Α. Γρ. ΜΠΟΥΡΝΙΑΣ, *Ο συμβολαιογράφος...*, op. cit., 168.

⁷⁶ Α. Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, *Γενικές αρχές αστικού κώδικα*, op. cit., 218.

⁷⁷ Βλ. βασιλικό διάταγμα της 2ης /4ης Μαΐου 1835 «περί αρμοδιότητος των εμποροδικείων». Για τα εμποροδικεία, βλ. Μ. ΚΟΥΤΣΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, op. cit., Για τις εμπορικές εταιρείες, βλ. Ν. ΡΟΚΑΣ, *Εμπορικές εταιρείες*, Αθήνα 1996 (4η έκδοση). Για τις εμπορικές πράξεις, βλ. Θ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Γενικό εμπορικό δίκαιο*, Αθήνα 1998 (3η έκδοση).

⁷⁸ [...] Ομόρρυθμος εταιρεία είναι η συστανομένη μεταξύ δύο ή πολλών οι οποίοι έχουν σκοπό να συνεμπορεύονται υπό επωνυμία εταιρική και οι οποίοι υπόκεινται αλληλεγγύως σε όλες τις υποχρεώσεις της εταιρείας αν και υπογεγραμμένες από έναν μόνον συνétaιρο υπό την εταιρική όμως επωνυμία [...], βλ. Α. Γρ. ΜΠΟΥΡΝΙΑΣ, *Ο συμβολαιογράφος...*, op. cit., 169.

⁷⁹ [...] Ετερόρρυθμος εταιρεία είναι η συνιστωμένη μεταξύ ενός ή πολλών συνεταίρων

αποδεικτικό χαρακτήρα, *ad probationem*, μεταξύ των συμβληθέντων εταίρων. Στην περίπτωση της ανώνυμης εταιρείας, το έγγραφο ίδρυσής της είναι συστατικό, *ad substantiam* ή *ad solemnitatem*.⁸⁰

Αρχείο συνεταιρισμού

Στο αρχείο του συνεταιρισμού απόκειται και φυλάσσεται:

- i. ιδρυτική και καταστατική πράξη
- ii. Βιβλίο Ονομαστικό των μελών του συνεταιρισμού
- iii. Βιβλίο διαχείρισης.

Τα βιβλία και λυτά έγγραφα τα νομίμως τηρούμενα από τον συνεταιρισμό έχουν την αποδεικτική δύναμη των εμπορικών βιβλίων.⁸¹

Αρχείο πλοίου. «Ναυτιλιακά» έγγραφα⁸²

Το ελληνικό πλοίο εγγράφεται στο νηολόγιο του κράτους. Η πράξη της νηολογήσεως αναγράφει το όνομα και την ιθαγένεια του πλοιοκτήτη, τον διορισμό αντικλήτου ο οποίος κατοικεί στην Ελλάδα, τον τίτλο της κτήσεως της κυριότητας του πλοίου, το όνομα του πλοίου, το διεθνές σήμα, τις διαστάσεις και τη χωρητικότητά του, το είδος της κινητήριας δύναμης και τη δύναμη της μηχανής. Η έγγραφη πράξη της νηολογήσεως του πλοίου χρονολογείται και υπογράφεται από την υπηρεσία του νηολογίου. Κεκρωμένο αντίγραφο του τίτλου της κυριότητας κατατίθεται και τηρείται στην ίδια υπηρεσία.

Ο πλοίαρχος υποχρεούται να έχει και να τηρεί επί του πλοίου:
Έγγραφα:

- i. έγγραφο της εθνικότητας του πλοίου
- ii. πρωτόκολλο καταμέτρησης της χωρητικότητας του πλοίου
- iii. πιστοποιητικό γραμμής φορτώσεως, που πιστοποιεί το ανώτατο επιτρεπόμενο δύθισμα του πλοίου εμφόρτου

αλληλεγγύων και υπευθύνων και ενός ή πολλών συνεταίρων απλών χρηματοδοτών οι οποίοι ονομάζονται ετερόρρυθμοι ή καθ' ετερορρυθμία συνεταίροι [...], βλ. Α. Γρ. ΜΠΟΥΡΝΙΑΣ, *Ο συμβολαιογράφος...*, ορ. cit., 172.

⁸⁰ Α. Χ. ΤΟΥΣΗΣ, *Εμπορικός Κώδιξ*, ορ. cit., passim.

⁸¹ Βλ. νόμο υπ' αρ. 602/1914 «περί συνεταιρισμών».

⁸² Α. Χ. ΤΟΥΣΗΣ, *Εμπορικός Κώδιξ*, ορ. cit., 285. Μ. ΚΟΛΥΒΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, ορ. cit., 452.

- iv. το ναυτιλιακό δίπλωμα ή πρωτόκολλο επιθεώρησης με το οποίο πιστοποιείται η ικανότητα του πλοίου προς ναυσιπλοΐα
- v. πιστοποιητικό υποθηκών και κατασχέσεων
- vi. φορτωτικά έγγραφα, δηλαδή αντίγραφα των φορτωτικών υπογεγραμμένα από τον φορτωτή
- vii. έγγραφα αποδεικτικά των τελωνειακών υποχρεώσεων.

Βιβλία:

- i. βιβλίο νηολογίου-ναυτολόγιο
- ii. βιβλίο επισκέψεων
- iii. βιβλίο ποινολογίου
- iv. βιβλίο υποθηκών
- v. ημερολόγιο του πλοίου
- vi. ημερολόγιο μηχανής
- vii. ημερολόγιο ασυρμάτου.

Το βιβλίο νηολογίου, το ημερολόγιο του πλοίου, το ημερολόγιο μηχανής, το ημερολόγιο ασυρμάτου θεωρούνται από τη λιμενική υπηρεσία ή την προξενική αρχή.⁸³

5. Ευρωπαϊκή συνεργασία

Παρατηρείται ιδιαίτερη μέριμνα σε όλες τις εθνικές αρχειακές νομοθεσίες για την εποπτεία, διάσωση, πρόσκτηση και φύλαξη των αρχείων, των συλλογών και του αρχειακού υλικού που παράγονται ή και απόκεινται, προς φύλαξη και διαχείριση, σε ιδιώτες, σε ιδιωτικούς φορείς, σε συλλέκτες.

Η Ελληνική Αρχειακή Υπηρεσία, δηλαδή τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, έχει την εποπτεία και επί των ιδιωτικών αρχείων της Επικράτειας και η κείμενη νομοθεσία προβλέπει:

- i. την αποδοχή δωρεών
- ii. την αποδοχή αρχείου ή συλλογής, με παρακαταθήκη, και σχετικές δεσμεύσεις
- iii. τη δυνατότητα αγοράς ιδιωτικών αρχείων και συλλογών

⁸³ Βλ. πιο πάνω, 114-115.

- iv. τη γνώση της διακίνησης και των τυχόν εξαγωγών των ιδιωτικών αρχείων και συλλογών.

Στην Ιταλία η εποπτεία επί των ιδιωτικών αρχείων ασκείται από τις Αρχειακές Εφορείες, *Sovrintendenze Archivistiche* (ανέρχονται σε είκοσι και έχουν την έδρα τους στην πρωτεύουσα κάθε διοικητικής περιφέρειας).⁸⁴ Το μέσο το οποίο ο νόμος θέτει στη διάθεση των αρχειονόμων είναι η έννοια της *dichiarazione di notevole interesse storico*, δηλαδή ένα διοικητικό κανόνα βάσει του οποίου θεσπίζεται η ιστορική εθνική σημασία ενός οργανικού συνόλου εγγράφων ή και μεμονωμένων εγγράφων και συνεπώς το δημόσιο ενδιαφέρον και συμφέρον για τη διατήρηση και τη συντήρηση αυτών των εγγράφων και αρχείων. Επίσης, λόγω αυτής της ιστορικής σημασίας, απορρέουν και ορισμένες υποχρεώσεις για τον ιδιώτη, ιδιοκτήτη, νομέα ή κάτοχο.⁸⁵ Ο ιδιώτης παρέχει, αναγκαστικά, τη συναίνεσή του στο κράτος ώστε αυτό να παρέμβει και να ασχοληθεί με τις εργασίες της καταγραφής, ταξινόμησης, αρχειοθέτησης και ευρετηρίασης του αρχείου ή καταλογογράφησης των μεμονωμένων εγγράφων.⁸⁶ Επίσης ο ιδιώτης υποχρεούται να διατηρεί σε καλή κατάσταση το υλικό και να δέχεται τους ερευνητές και μελετητές. Μπορεί να θέτει περιορισμό στην έρευνα σε σχέση με τον αποκλειστικό χαρακτήρα ορισμένων εγγράφων. Δεν μπορεί να διαμελίζει τα αρχεία ούτε να τα πωλεί ή να τα εξάγει χωρίς προηγούμενη άδεια της αρμόδιας *Sovrintendenza*. Από το έτος 1986 προβλέπεται η δυνατότητα κρατικής οικονομικής επιχορήγησης για την κάλυψη των επαχθών, για τον ιδιώτη, εξόδων με σκοπό τη συντήρηση και καλή διατήρηση των ιδιωτικών αρχείων τα οποία έχουν ανακηρυχθεί σε αρχεία σημαντικού ιστορικού ενδιαφέροντος.⁸⁷

Στη Γαλλία η εισαγγελία, αυτεπάγγελτα, επεμβαίνει σε περίπτωση

⁸⁴ F. MORANDINI, «A proposito delle Sovrintendenze archivistiche», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXXV/τεύχος 1-3(1975) 385-396.

⁸⁵ Μ. ΚΟΛΥΒΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, op. cit., 133. Βλ. και Α. ΑΛΙΠΠΙ, *Gli archivi domestici come oggetto di proprietà e come fonte di prova: art. 999 e 1330 codice civile*, Firenze, [Recanati, Tipografia editrice Rinaldo Simboli], 1903. V. SCROI, «Espropriazione di documenti privati di notevole interesse storico e tutela della riservatezza e dell' inedito», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXVIII/τεύχος 1(1968) 7-35.

⁸⁶ Για τις έννοιες «ευρετηρίαση» και «καταλογογράφηση», βλ. πιο κάτω, 245-247 και 248.

⁸⁷ Μ. ΚΟΛΥΒΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, op. cit.

κατά την οποία διαπιστώνεται πλημμελής φύλαξη και διατήρηση, από τον ιδιώτη κάτοχο, ιδιωτικού αρχείου ή συλλογής: άλλως, ύστερα από πρόσκληση των ιδιωτών προς την εθνική αρχειακή υπηρεσία, τα αρχεία και οι συλλογές καταγράφονται, ταξινομούνται, αρχειοθετούνται, ευρετηριάζονται ή καταλογογραφούνται και αποδίδονται στην έρευνα. Τις εργασίες αυτές αναλαμβάνουν αρχειονόμοι της διοικητικής περιφέρειας στην οποία ο ιδιώτης κατοικεί ή φυλάσσει το αρχείο ή τη συλλογή.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, από τα μέσα του 19ου αιώνα, η απογραφή των ιδιωτικών αρχείων και η κατάρτιση των ευρετηρίων τους έχει ανατεθεί στη *Royal Commission on Historical Manuscripts*.

Η μέριμνα για τη διατήρηση και την προσβασιμότητα των αρχείων και των συλλογών των ιδιωτών έγινε αναγκαστική, μετά την 1η Ιανουαρίου 1993, για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι λόγοι οι οποίοι οδήγησαν σε αυτή την απόφαση είναι:

- i. η σημασία την οποία έχουν τα αρχεία και οι συλλογές των ιδιωτών για την ιστορία και την εθνική ταυτότητα όχι μόνο κάθε κράτους μέλους αλλά και της ίδιας της Ε.Ε.
- ii. ο έλεγχος ο οποίος ασκείται όσον αφορά στην κυκλοφορία αυτών των αρχείων ως εθνικών αγαθών.

Έτσι, επιστάται η προσοχή στην ανάγκη της ενεργού συμμετοχής των κρατικών αρχειακών υπηρεσιών ώστε να διασφαλισθεί η φύλαξη των αρχείων αυτών, να εξασφαλισθεί η συντήρησή τους και να διευκολυνθεί η πρόσβαση σε αυτά.

Οι ελάχιστοι στόχοι είναι:

- i. γνωστοποίηση του περιεχομένου των αρχείων και των συλλογών των ιδιωτών στην κρατική αρχειακή υπηρεσία κάθε κράτους μέλους της Ε.Ε.
- ii. δυνατότητα άμεσης αυτοψίας των αρχείων και των συλλογών από την κρατική αρχειακή υπηρεσία
- iii. καλή κατάσταση φύλαξης, διατήρησης και συντήρησης, ιδιαίτερα προληπτικής
- iv. διατήρηση του άθικτου και του ακέραιου του οργανικού συνόλου του αρχείου και
- v. μέριμνα για την αποφυγή της διάσπασης του αρχείου
- vi. δυνατότητα πρόσβασης, μέσω εργαλείων έρευνας (καταγραφή-

απογραφή, οδηγός, ευρετήριο, κατάλογος, δελτία, βάση δεδομένων) τα οποία πραγματοποιούνται από αρχειονόμους της κρατικής αρχειακής υπηρεσίας και γνωστοποιούνται με ευθύνη της κρατικής αρχειακής υπηρεσίας με σκοπό τη διευκόλυνση της διάθεσης των αρχείων και των συλλογών των ιδιωτών στην έρευνα και μελέτη

vii. δικτυακή περιγραφή και παρουσίαση των αρχείων.

Για το τελευταίο αυτό σημείο, το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων επεξεργάστηκε πρότυπο δικτυακής περιγραφής των αρχείων των ιδιωτών. Το έργο ανέλαβε, το έτος 1993, ομάδα αρχειονόμων, μέλη της ομάδας εργασίας που επεξεργάστηκε και συνέταξε το πρότυπο δικτυακής περιγραφής αρχείων ISAD-G,⁸⁸ και η οποία παρουσίασε, το έτος 1994 στο Liverpool, τις προτάσεις της και το σχέδιο του προτύπου ISAAR, *International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families*.⁸⁹

Δράση πιο προωθημένη προβλέπει τη δυνατότητα ψηφιακής αναπαραγωγής των αρχείων και των συλλογών των ιδιωτών, την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των ενδιαφερόμενων αρχειακών υπηρεσιών, τη δημιουργία ευρωπαϊκού ηλεκτρονικού δικτύου το οποίο να επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση στα αρχεία και στις συλλογές των ιδιωτών.⁹⁰

V. ΤΑ «ΝΕΑ» ΑΡΧΕΙΑ

Είναι ανακριβής και απατηλή η χρήση, στην αυστηρή ορολογία, των χαρακτηρισμών «φωτογραφικά» αρχεία, «οπτικοακουστικά» αρχεία, «χαρτογραφικά» αρχεία, «αρχιτεκτονικά» αρχεία κ.ά., και αν αναγκάζομαστε, στην καθημερινή μας επικοινωνία, να κάνουμε χρήση αυτών των χαρακτηρισμών, αυτή είναι, εν γνώσει μας, καταχρηστική.

Και αυτά τα αρχεία εντάσσονται στα δημόσια ή ιδιωτικά, ανάλογα

⁸⁸ Βλ. πιο κάτω, 263-275.

⁸⁹ Το πρότυπο είναι στη διάθεση όλων, βλ. www.ica.org.

⁹⁰ AA.VV., *Les Archives dans l' Union Européenne: Rapport du groupe d' experts sur les problèmes de coordination en matières d' archives*, Commission Européenne, Bruxelles 1994.

με τη νομική φύση του φορέα παραγωγής τους, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια.

1. «Χαρτογραφικό» αρχείο

1. Ορισμός. Τυπολογία

Στην επιστήμη των αρχείων αρχείο γραμμικών και χαρτογραφικών απεικονίσεων χαρακτηρίζεται το ενιαίο, ακέραιο οργανικό σύνολο των εγγράφων, των μαρτυριών και των τεκμηρίων –περιέχον και οπτικές γραμμικές αποτυπώσεις και απεικονίσεις– που παρήχθησαν⁹¹ ή παρήχθησαν από όργανα του κράτους στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους καθώς και από φυσικά πρόσωπα ως αναπόσπαστο μέρος της αναγνωρισμένης από την Πολιτεία επαγγελματικής και επιτηδευματικής δραστηριότητάς τους.⁹²

Η τυπολογία των εγγράφων, των μαρτυριών και των τεκμηρίων ποικίλλει: ο αρχειονόμος θα συναντήσει έγγραφα, σημειώσεις, εκθέσεις, υπομνήματα, χάρτες, τοπογραφικά, μηχανολογικά, ηλεκτρολογικά σχέδια, αρχιτεκτονικά διαγράμματα και σχέδια, μακέτες, αεροφωτογραφίες, ιχνογραφήματα, χαλκογραφίες, λιθογραφίες, ξυλογραφίες κ.ά.⁹³

Είναι αναγκαίο ο χρησιμοποιούμενος για το υλικό αυτό προσδιορισμός να ανταποκρίνεται στις έννοιες και στην ορολογία οι οποίες ήδη αναφέρθηκαν για τον ορισμό του εγγράφου και του αρχείου, όπως π.χ. Αρχείο της Πολεοδομίας ή αρχείο του αρχιτέκτονα Α, και όχι αδιακρίτως «αρχιτεκτονικά» αρχεία.

Και το μεν Αρχείο της Πολεοδομίας είναι δημόσιο αρχείο, το δε αρχείο του αρχιτέκτονα είναι ιδιωτικό αρχείο πιθανόν δημόσιου ή/και ιστορικού ενδιαφέροντος.

⁹¹ Μ. ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΗ-ΑΔΑΜΗ, Μ. ΚΟΛΥΒΑ, *Οι πρώτοι τεχνικοί του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1990. Μ. ΚΟΛΥΒΑ, «Για τα αρχεία της Αρχιτεκτονικής», *Τεχνολογία*, 4(1991) 26-28. Κ. ΚΥΡΙΑΚΟΥ, *Το αρχείο της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του ΥΠΕΠΘ (1898-1986)*. Συνοπτικό αριθμητικό ευρετήριο με παράρτημα αρχιτεκτονικών σχεδίων, α' έκδοση, Αθήνα 1992, β' έκδοση συμπληρωμένη, Αθήνα 1993.

⁹² AA.VV., *Gli archivi per la storia dell' Architettura*, Atti del Convegno, Roma 1999. AA.VV., *Documentare il contemporaneo. Gli archivi degli architetti*, Atti della giornata di studio, 19 aprile 2002, επιμέλεια έκδοσης Μ. Cuccione, E. Terenzoni, Roma 2002.

⁹³ Για την περιγραφή του υλικού αυτού, βλ. πιο κάτω, 241-242.

2. Αρχείο χαρτών. Συλλογή χαρτών

Θα πρέπει να τονισθεί ότι αποκαλείται *αρχείο χαρτών* το αρχείο της αρμόδιας για την παραγωγή των χαρτών κρατικής Χαρτογραφικής Υπηρεσίας (πολιτικής ή στρατιωτικής),⁹⁴ άλλως, η όποια συγκέντρωση, από ιδιώτη, χαρτών και σύμμεικτου χαρτογραφικού υλικού αποτελεί συλλογή χαρτών ή συλλογή χαρτογραφικού υλικού.⁹⁵

3. Αρχεία της Πολεοδομίας. Αρχεία για την αρχιτεκτονική

Όπως ήδη αναφέρθηκε, τα Αρχεία της Πολεοδομίας είναι δημόσια αρχεία.

Τα συνημμένα σε αίτηση, για παροχή άδειας οικοδομής, σχέδια (αρχιτεκτονικά, μηχανολογικά, υδραυλικά και ηλεκτρολογικά), διαγράμματα εκσκαφών, τεχνικές εκθέσεις με περιγραφή υλικών, φωτογραφίες κ.λπ., με την κατάθεση και πρωτοκόλλησή τους, ως συνημμένα της αίτησης, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του φακέλου-υπόθεσης. Όλα τα έγγραφα και τα σχέδια που συγκροτούν τον φάκελο-υπόθεση του έργου είναι αμοιβαία ενωμένα μεταξύ τους με αρχειακό δεσμό και αποτελούν και συνιστούν, ως *universitas rerum*, ενιαίο, αδιάσπαστο σύνολο.

Ο μηχανικός δεν είναι μόνος του στην παραγωγή ενός έργου. Στον φάκελο-υπόθεση κάθε έργου φυλάσσεται, επίσης, ο τίτλος ιδιοκτησίας, το εργολαβικό συμβόλαιο, το απόσπασμα του ρυμοτομικού σχεδίου της ευρύτερης περιοχής, το στατιστικό φυλλάδιο, ο οικονομικός προϋπολογισμός, οι ασφαλίσσεις των εργατών κ.ά.⁹⁶

Τα αρχεία τα οποία αφορούν στην Αρχιτεκτονική⁹⁷ δεν ενδιαφέρουν

⁹⁴ Μ. ΚΟΛΥΒΑ, *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων...*, op. cit., 134-139, όπου και σχετική βιβλιογραφία. Βλ. επίσης, *Drexel Library Quarterly*, 9/τεύχος 4 (Οκτώβριος 1973) και *Archivaria*, 13 (1981-1982). ΑΑ.VV., *Cartografia e istituzioni in età moderna*, Atti del Convegno, Roma 1987. J. A. DWYER, «Managing Cartographic and Architectural Archives», ΑΑ.VV., *Managing Archives...*, op. cit., 92-103.

⁹⁵ W. A. OPPEN, «The archivist and cartographic collections», *The Canadian Archivist*, 2 (1974) 65-72.

⁹⁶ Μ. ΚΟΛΥΒΑ, «Για τα αρχεία της Αρχιτεκτονικής», op. cit.

⁹⁷ M. LE MOEL, «Les archives de l'architecture», *Archivum*, XXIV (1974) 281-294. Βλ. σχετικά ΑΑ.VV., *Gli Archivi per la storia dell'Architettura*, op.cit. G. BONFIGLIO DOSIO, «Gli Archivi degli ordini e collegi professionali (ingegneri, architetti,

μόνο τους ερευνητές αρχιτέκτονες, πολεοδόμους και χωροτάκτες αλλά και τους νομικούς και τους ιστορικούς των θεσμών και του δικαίου, τους οικονομολόγους, τους γιατρούς και υγειονομολόγους, τους ιστορικούς, τους ιστορικούς της τέχνης, τους αρχαιολόγους, τους ενασχολούμενους με τη δημογραφία και τις μετακινήσεις των πληθυσμών, με τις μεταφορές, τη βιομηχανική ανάπτυξη και τις επενδύσεις, τους ιστορικούς της παιδείας κ.ά.

Τα σχέδια που προετοιμάζονται από τον αρχιτέκτονα μηχανικό και τον πολιτικό μηχανικό για το ίδιο έργο και τα οποία, εν τέλει, δεν κατατίθενται στην Πολεοδομία και παραμένουν, ως προτάσεις, στο γραφείο του μηχανικού, είναι μαρτυρίες και σύμμεικτο αρχειακό υλικό ιδιωτικής φύσεως.⁹⁸ Χωρίς αμφιβολία, και αυτά αποτελούν αντικείμενο έρευνας και ιδιαίτερα για τον ιστορικό της πολεοδομίας, της χωροταξίας και της αρχιτεκτονικής και πιθανόν παρουσιάζουν δημόσιο ή ιστορικό ενδιαφέρον.

2. «Οπτικοακουστικό» αρχείο

1. Ορισμός. Τυπολογία

Στην επιστήμη των αρχείων *αρχείο ηχητικών και οπτικών αποτυπώσεων* (κινουμένων ή στατικών) χαρακτηρίζεται το ακέραιο ενιαίο οργανικό σύνολο των εγγράφων, μαρτυριών και τεκμηρίων εγγεγραμμένων και αποτυπωμένων σε ηχητικές και σε κινούμενες ή στατικές οπτικές αποτυπώσεις, που παρελήφθησαν ή παρήχθησαν από όργανα του κράτους, ιδιωτικούς φορείς καθώς και από φυσικά πρόσωπα ως αναπόσπαστο μέρος της αναγνωρισμένης από την Πολιτεία επαγγελματικής και επιτηδευματικής δραστηριότητάς τους.⁹⁹

geometri)», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XL/τεύχος 1-2-3 (1980) 155-160. Μ. ΚΟΛΥΒΑ, «Για τα αρχεία της Αρχιτεκτονικής», op. cit. ΑΑ.VV., *Informatica e imprese. Flussi informative e gestione della documentazione nelle imprese edili*, Milano, [εκδόσεις Franco Angeli], 1996.

⁹⁸ Fr. HILDESHEIMER, *The Processing of Architects' Records. A Case Study: France*, Paris, [Unesco, PGI-86/WS/13], 1986. A. K. LATHROP, «Copyright of architecture records: a legal perspective», *The American Archivist*, 49/τεύχος 4 (1986) 409-423. ΑΑ.VV., *Documentare il contemporaneo. Gli Archivi degli architetti*, op. cit.

⁹⁹ B. von W. KOHTE, «Photographische, phonographische, Kinematographische Dokumente und Audiovisuelle Archive», *Archivum*, XXIV (1974) 307-332. [UNESCO], *Recommandation pour la sauvegarde et la conservation des images en mouvement*,

Ως προς την τυπολογία τους, τα αρχεία, οι συλλογές και τα αρχειακό υλικό διακρίνονται σε:

- i. στατικές αποτυπώσεις και εικόνες, όπως τα θετικά ή αρνητικά φωτογραφιών και μικροταινιών, οι προσωπογραφίες, οι διαφάνειες κ.ά.¹⁰⁰
- ii. κινούμενες εικόνες με ήχητική ή όχι αποτύπωση, όπως οι ταινίες,¹⁰¹

adoptées par la Conférence Générale de l'UNESCO à Belgrade, le 27 Octobre 1980, Paris, [Unesco], 1981. Fr. B. EVANS, E. KETELAAR, *Guides pour inventorier les systèmes et services d'administration d'archives et de gestion des documents: une étude du RAMP*, Paris, [Unesco, PCI-92/WS/2], 1983. G. A. THOMSON, *Guide pour la production et l'utilisation d'auxiliaires audiovisuels dans l'enseignement de la bibliothéconomie et des sciences de l'information*, Paris, [Unesco, PCI-83/WS/1], 1983. S. KULA, *L'évaluation des images en mouvement en archivistique: étude du RAMP et principes directeurs*, Paris, [Unesco, PCI-83/WS/18], 1983, 4, όπου και σχετική βιβλιογραφία. W. H. LEARY, «Managing Audio-Visual Archives», ΑΑ.VV., *Managing Archives...*, op. cit., 104-120. H. HARRISON, *Audiovisual Archive Literature. Select Bibliography*, Paris, [Unesco, PCI-92/WS/2], 1992. EADEM, *Audiovisual archives: a practical reader*, Paris, [Unesco, CH.97/WS/4], 1997. Βλ. και Μ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΠΟΤΗ, «Νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία (άρθρ. 34-39)», ΑΑ. VV., *Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία*, επιμέλεια Α. Ε. Κοτσιούς, Ερ. Σταματούδη, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, [Εκδόσεις Σάκκουλα], 2009, 673-730.

¹⁰⁰ R. WEINSTEIN, L. BOOTH, *Collection, Use and care of Historical Photographs*, Nashville, [American Association for State and Local History], 1977. H. COPPEJANS-DESMEDT, «Gestion des documents et techniques nouvelles dans une entreprise reprographique multi-nationale: Kodak», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XLIV/-εύχος 2-3(1984) 542-552. K. B. HENDRICKS, *The preservation and restoration of photographic materials in archives and libraries: a RAMP study with guidelines*, Paris, [Unesco, PCI-84/WS/1], 1984. W. H. LEARY, *Le tri des photographies en archivistique: étude du RAMP et principes directeurs*, Paris, [Unesco, PCI-85/WS/10], 1985. Βλ. και ΑΑ. VV., *Τα φωτογραφικά αρχεία και οι φορείς τους*, Αθήνα, [εκδόσεις Ε.Α.Ι.Α.], 1999.

¹⁰¹ Με τις πρώτες παρουσιάσεις των κινούμενων εικόνων, το έτος 1898, γίνεται αντιληπτό ότι αυτές δύναται να αποτελέσουν μαρτυρίες και τεκμήρια ιστορικού ενδιαφέροντος. Ο πολωνός κινηματογραφιστής στην υπηρεσία του τσάρου Νικολάου Β' Boleslaw Matuszewski διακηρύσσει στο Παρίσι την ανάγκη της δημιουργίας «παγκόσμιου αρχείου» με σκοπό τη συγκέντρωση των προϊόντων της νέας, τότε, τεχνολογίας τα οποία μπορεί να αποτελέσουν τη «κίβδηλη πηγή ιστορίας». Ο B. Matuszewski αναφέρει, επίσης, τη δυνατότητα επιλογής και εκκαθάρισης των ταινιών οι οποίες δεν παρουσιάζουν ιστορικό ενδιαφέρον. Βλ. *σχετική Boleslaw Matuszewski: I Jego Pionierska Mysl Filmove*, Warsaw, Filmoteca Polska, 1980. BOLESLAW MATUSZEWSKI, *Une*

οι μαγνητοσκοπήσεις κ.ά.¹⁰²

- iii. ήχο αποτυπωμένο σε μαγνητικό υπόστρωμα εγγραφής, όπως οι μαγνητικοί δίσκοι, οι κασέτες, οι μαγνητοταινίες, οι βιντεοταινίες κ.ά.¹⁰³

Οι ταινίες, οι μαγνητοταινίες και οι μαγνητοσκοπήσεις δεν είναι άμεσα και επαρκώς αντιληπτές μόνο με την αίσθηση της όρασης, όπως συμβαίνει με τα έγγραφα' μπορούν να γίνουν αντιληπτές με κάθε αίσθηση, δηλαδή με την ακοή, την αφή, την όραση ή και σε συνδυασμό αυτών των αισθήσεων.¹⁰⁴

Ακόμη και στην περίπτωση αυτών των αρχείων, πρέπει να δηλώνεται και να εμφανίζεται ο δημιουργός-παραγωγός-εκδότης¹⁰⁵ και να συνυπάρ-

nouvelle source de l'histoire: création d'un dépôt de cinématographique historique, Mars 1898. IDEM, *La photographie animée, ce qu'elle est, ce qu'elle doit être*, Août 1898. Το ίδιο έτος, στη διακήρυξη του Εθνολογικού και Εθνογραφικού Συνεδρίου, που πραγματοποιείται επίσης στο Παρίσι, προτείνεται στους συνέδρους η συγκέντρωση και ο εμπλουτισμός των μουσείων με κινηματογραφικές ταινίες καθώς και η συστηματική προσπάθεια για την παραγωγή ταινιών εθνολογικού και εθνογραφικού περιεχομένου. Βλ. R. LEYDI, «Documenti sonori e ragioni della ricerca», ΑΑ. VV., *Archivi sonori*, Atti dei seminari (1993-1994), Roma 1999, 17-27.

¹⁰² Η ίδια προσπάθεια παρατηρείται για τις ταινίες με επικαιρικό περιεχόμενο, οι οποίες, στην επιστήμη των αρχείων, αποτελούν μαρτυρίες με πιθανό ιστορικό ενδιαφέρον. Βλ. A. DENTONI-LITTA, «Il censimento curato dall'Ufficio Centrale per i Beni Archivistici», ΑΑ. VV., *Archivi sonori...*, op. cit., 140-141.

¹⁰³ Βλ. σχετικά *Sound Archives: Guide to procedures*, Ottawa, [Public Archives of Canada-Sound Archives Section], 1979. J. McWILLIAMS, *Preservation and restoration of sound recording*, Nashville 1979. D. LANCE (επιμέλεια), *Sound archives: a guide to their establishment and development*, Vienna, [IASA], 1983. H. HARRISON, *Selection in sound archives: collected Papers from IASA conference sessions*, Vienna, [IASA], 1984. EADEM, *The Archival Appraisal of Sound Recordings and Related Materials: A RAMP Study with Guidelines*, Paris, [Unesco, PCI-87/WS/1], 1987. EADEM, *Audiovisual Archives: A practical reader*, Paris, [Unesco, CH-97/WS/4], 1997. ΑΑ. VV., *Archivi Sonori...*, op. cit. ΑΑ. VV., *Archivi audiovisivi europei. Un secolo di storia operata*, Convegno internazionale e rassegna di film inedito, a cura dell'Archivio audiovisivo del movimento operaio e democratico, Roma 20-21 novembre 1998, Roma 2000. Βλ. και www.ige.org.uk/iasa.

¹⁰⁴ Κ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ, *Σύστημα Ερμηνείας Ποινικού Κώδικα*, Αθήνα 1993, 199.

¹⁰⁵ Α. Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, *Η έννοια και λειτουργία του εγγράφου...*, op. cit., 48-49.

χουν οι τρεις λειτουργίες του εγγράφου.¹⁰⁶ Η πληροφοριακή σημασία και αξία της γνήσιας, αυθεντικής, ακέραιης και ειλικρινούς στο περιεχόμενό της φωτογραφίας αναγνωρίζεται και από τις σχετικές διατάξεις του αστικού δικονομικού δικαίου όπου οι φωτογραφίες —μηχανικές απεικονίσεις, σύμφωνα με το άρθρο 444 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας— έχουν σημαντική αποδεικτική δύναμη καθώς αυτές αποτελούν απόδειξη για τα γεγονότα ή πράγματα που αναγράφουν.¹⁰⁷

Και στις περιπτώσεις αυτές είναι αναγκαίο ο χρησιμοποιούμενος προσδιορισμός να ανταποκρίνεται στις έννοιες και στην ορολογία, όπως ήδη αναφέρθηκαν, για τον ορισμό του αρχείου ή της συλλογής, π.χ. αρχείο του φωτογράφου Α, για την περίπτωση του όποιου φωτογράφου ασκεί νομίμως το επάγγελμα της φωτογραφίας, ή συλλογή φωτογραφιών, για την περίπτωση τεχνητής συγκέντρωσης ποικίλης προέλευσης φωτογραφιών, και όχι αδιακρίτως «φωτογραφικά» αρχεία.

2. Αρχείο ραδιοφώνου. Αρχείο τηλεόρασης. Αρχείο κινηματογράφου
Στην Ελλάδα το Αρχείο των κινούμενων ή στατικών ηχητικών και οπτικών αποτυπώσεων οι οποίες παρήχθησαν και παράγονται κατά τη λειτουργία, σύμφωνα με τους σκοπούς ίδρυσης και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων των υπηρεσιακών μονάδων της Ελληνικής Ραδιοφωνίας (Ε.Ρ.),¹⁰⁸ και στη συνέχεια του Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης (Ε.Ι.Ρ.Τ.),¹⁰⁹ της Ελληνικής Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης (Ε.Ρ.Τ.),

¹⁰⁶ Οι φωτογραφίες, οι κινηματογραφικές ταινίες, οι φωνοληψίες, οι βινυλοταινίες είναι έγγραφα κατά πλάσμα δικαίου, βλ. Ν. Π. ΣΟΪΛΕΝΤΑΚΗΣ, *Η απόφαση και η απόδειξη...*, ορ. cit., 126.

¹⁰⁷ Βλ. Μ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΠΟΤΗ, «Δικαίωμα στην προσωπικότητα και δικαίωμα στη φωτογραφία», ΔΑ. VV., *Δημοσιογράφοι και Εκδότες ΜΜΕ. Ζητήματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας*, επιμέλεια Εφ. Σταματούδη, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, [εκδόσεις Σάκκουλα], 2000, 233-262.

¹⁰⁸ Κατά τη δεκαετία του 1940 λειτουργεί, επίσης, σειρά στρατιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών των οποίων την ευθύνη έχει το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Κατά τη δεκαετία του 1950 οι στρατιωτικοί αυτοί σταθμοί κλείνουν.

¹⁰⁹ Κατά τη δεκαετία του 1970, στο πλαίσιο λειτουργίας της Ε.Ρ., ιδρύεται και λειτουργεί τηλεοπτικός σταθμός και η Ε.Ρ. μετατρέπεται, ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, σε αποκεντρωμένη δημόσια υπηρεσία, με την επωνυμία Εθνικόν Ίδρυμα Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης (Ε.Ι.Ρ.Τ.). Συγχρόνως, το υπουργείο Εθνικής Άμυνας

Α.Ε.),¹¹⁰ αποτελεί δημόσιο αρχείο. Η Ε.Ρ.Τ. Α.Ε. ιδρύεται ως κρατική υπηρεσία και προβλέπεται αυτοτέλεια στη λειτουργία της.

Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης¹¹¹ είναι από τις πρώτες Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές του ελληνικού κράτους με κύρια αρμοδιότητα τη διαμόρφωση κωδίκων δεοντολογίας στις ειδησεογραφικές, δημοσιογραφικές και πολιτικές εκπομπές, στα επιμορφωτικά και ψυχαγωγικά προγράμματα και στις διαφημίσεις.

Η ραδιοτηλεοπτική δραστηριότητα ενέχει, επίσης, έντονο επιχειρηματικό στοιχείο το οποίο εξυπηρετείται από υπηρεσιακές μονάδες που έχουν προβλεφθεί στους ιδρυτικούς και οργανικούς νόμους της Ε.Ρ.Τ. και έχουν αρμοδιότητα τη διοικητική, οικονομική και διαχειριστική υποστήριξη.

Με τους νόμους 230/1975, 1730/1987 ορίζεται ο σκοπός ίδρυσης της Ε.Ρ.Τ., προβλέπεται οργανωτικό σχήμα σε επίπεδο γενικών διευθύνσεων, τομέων, διευθύνσεων, τμημάτων και γραφείων, προσδιορίζονται οι αρμοδιότητες κάθε επιμέρους υπηρεσιακής μονάδας, προβλέπεται το κεφάλαιο, η γενική συνέλευση, οι πόροι, το καθεστώς του υπαλληλικού προσωπικού κ.ά.

ιδρύει ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό σταθμό με την επωνυμία Υπηρεσία Ήθημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων (Υ.Ε.Ν.Ε.Δ.), ο οποίος λειτουργεί ως αποκεντρωμένη υπηρεσία. Η «ελληνική πρωτοτυπία» της Υ.Ε.Ν.Ε.Δ. παύει να υπάρχει, όταν, το έτος 1982, ο ραδιοφωνικός και τηλεοπτικός αυτός σταθμός ανεξαρτητοποιείται και περιέρχεται στην εποπτεία του υπουργείου Προεδρίας της Κυβερνήσεως-Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών, συγχωνεύεται με την Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση, λαμβάνει την επωνυμία Ε.Ρ.Τ.-2 και αποτελεί πλέον ιδιαίτερο πρόγραμμα στο πλαίσιο λειτουργίας της Ε.Ρ.Τ. Α.Ε. και όχι ειδικότερη ραδιοτηλεοπτική επιχείρηση.

¹¹⁰ Με τον νόμο υπ' αρ. 230/1975 μετατρέπεται σε ανώνυμη εταιρεία ανήκουσα στο κράτος και λαμβάνει την επωνυμία Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση (Ε.Ρ.Τ. Α.Ε.). Με τον νόμο υπ' αρ. 1730/1987 η ενιαία πλέον Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση υπάγεται στο υπουργείο Προεδρίας της Κυβερνήσεως-Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών. Με τον ίδιο νόμο ιδρύονται δύο όργανα ελέγχου, δηλαδή η Αντιπροσωπευτική Συνέλευση Κοινωνικού Ελέγχου (Α.Σ.Κ.Ε.) Τηλεθεατών και Ακροατών και το Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο. Με τον νόμο υπ' αρ. 1866/1989 το τελευταίο αυτό συμβούλιο καταργείται και οι αρμοδιότητές του περιέρχονται στο ιδρυθέν, με τον ίδιο νόμο, Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης.

¹¹¹ Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης ιδρύεται με τον νόμο 1866/1989 και η υπόσταση και λειτουργία του διέπεται από το άρθρο 13, παρ. 2 και άρθρο 101^Α (αναθεώρηση του Συντάγματος το έτος 2001) και τους νόμους 2328/1995, 2644/1998, 2863/2000, 3052/2002, 3021/2003 και τα προεδρικά διατάγματα 310/1996, 100/2000.

Στις υπηρεσιακές αυτές μονάδες παράγονται έγγραφα, και κατ' επέκταση αρχεία, σε χαρτώο και ηλεκτρονικό υπόστρωμα. Το χαρτώο και ηλεκτρονικό αυτό υλικό συμπληρώνει και εξηγεί το παραγόμενο οπτικοακουστικό υλικό και τις συνθήκες παραγωγής του και παρέχει πληρότητα και σαφήνεια στη συστηματική ιστορική έρευνα καθώς και στην ιστορία του φορέα παραγωγής.

Τα αρχεία των ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών των οποίων η λειτουργία έχει εγκριθεί (και ελέγχεται) από την Πολιτεία είναι ιδιωτικά αρχεία δημόσιου ενδιαφέροντος.

Το αρχείο της Α κινηματογραφικής εταιρείας είναι ιδιωτικό αρχείο πιθανόν δημόσιου και ιστορικού ενδιαφέροντος. Η συγκέντρωση ταινιών από συλλέκτη ιδιώτη είναι συλλογή —και όχι αρχείο— του Α ιδιώτη η οποία παρουσιάζει, πιθανόν, δημόσιο και ιστορικό ενδιαφέρον.

Το αρχείο του Κρατικού Ραδιοφωνικού Σταθμού είναι δημόσιο αρχείο, το αρχείο της δισκογραφικής εταιρείας είναι ιδιωτικό αρχείο, πιθανόν δημόσιου και ιστορικού ενδιαφέροντος.

Η συγκέντρωση ταινιών, δίσκων, μηχανητοσκοπήσεων και άλλου ομοειδούς υλικού από τον Α ιδιώτη είναι συλλογή, και όχι αρχείο, του Α ιδιώτη. Η συλλογή αυτή δύναται να παρουσιάζει δημόσιο και ιστορικό ενδιαφέρον.

Είναι αξιοσημείωτο ότι σπάνια τα αρχεία αυτά εισάγονται στις Κρατικές Αρχείακές Υπηρεσίες.¹¹² Το κόστος φύλαξης και διατήρησης είναι υψηλό και δυσανάλογο σε σχέση με το άλλο, χαρτώο και ηλεκτρονικό, υλικό. Επίσης, για τη χρησιμοποίησή του από τους ερευνητές χρειάζονται ειδικές, πολυδάπανες, εγκαταστάσεις.

Έτσι, τα αρχεία αυτά παραμένουν στους φορείς παραγωγής τους, οι

¹¹² Πρώτη η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, στις Ηνωμένες Πολιτείες, φροντίζει για την παραλαβή ταινιών όχι μόνο επικαιρικών αλλά και κινηματογραφικών, οι οποίες παρήχθησαν κατά τα έτη 1896-1912. Βλ. B. DEMING, «The Library of Congress Film project: exposition of a method», *Library of Congress Quarterly Journal*, 2(1944) 3-36. H. L. WALLIS, «Motion picture incubula in the Library of Congress», *Society of Motion Picture Engineers Journal*, 42(1944) 155-158. D. HERRICK, «Toward a national film collection: motion pictures at the Library of Congress», *Film Library Quarterly*, 13(1980) 5-25.

οποίοι τα διαχειρίζονται και ως πηγές αρχείακής ιστορικής έρευνας με τη συνεργασία και την εποπτεία της κρατικής αρχείακής υπηρεσίας.¹¹³

Στις οπτικοακουστικές μαρτυρίες τίθενται, όπως είναι εύλογο, τα ερωτήματα για τη γνησιότητα και την αυθεντικότητα των μαρτυριών τους και ιδιαίτερα τα ερωτήματα σχετικά με την ειλικρίνεια του περιχομένου τους.¹¹⁴

Γι' αυτό τον τελευταίο λόγο θεωρούνται συχνά έμμεσες και όχι άμεσες αρχείακές πηγές.¹¹⁵

¹¹³ K. LAROSE, «Preserving the past on film: problems for archivists», *Archivaria*, 6(1978) 137-150. Στην Ευρώπη η προσπάθεια στηρίζεται κατ' αρχάς στην οικειοθελή κατάθεση ταινιών στην υπηρεσία Cinémathèque Française στο Παρίσι, με φροντίδα του Henri Langlois. Βλ. σχετικά R. BORDE, *La Cinémathèque Française: recherche de la vérité, Cahiers de la Cinémathèque*, no. 22, Paris 1977. IDEM, *Les Cinémathèques*, Paris 1983. Στο Λονδίνο συγκεντρώνονται στην υπηρεσία National Film Archives, με τη φροντίδα του Ernest Lindgren. Βλ. σχετικά E. LINDGREN, «The selection of films as historical records in the National Film Archives», *University Vision*, 6(1971) 13-23 και *Guide to the Selection of Films for Historical Preservation*, London, [National Film Archives - British Film Institute], 1959. Cf. JEAYONS, «Selection in the National Film Archives of Great Britain», AA.VV., *Problems of selection in Film Archives*, Brussels [FIAP], 1980, 25-51.

¹¹⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 160, παρ. 3 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας και το άρθρο 444 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, οι φωτογραφίες, οι κινηματογραφικές ταινίες, οι διηχογραφήσεις και άλλες απεικονίσεις καθώς και οι φωνοληψίες είναι κατά κλάσμα έγγραφα. Οι φωτογραφίες έχουν αποδεικτική δύναμη μόνο εάν κατασκευάστηκαν συγχρόνως με το εικονιζόμενο γεγονός, π.χ. φωτογραφία σύγκρουσης αυτοκινήτων, βλ. N. H. ΣΟΙΑΕΝΤΑΚΗΣ, *Η απόδειξη και η απόφαση...*, op. cit., 126, 135. Βλ. και M. L. LOMBARDO, «Archivi e Cultura: dalle tavolette celtiche agli audiovisivi», *Archivi e Cultura*, n. s., XXXI(1998) 10.

¹¹⁵ J. P. MAYER, *Sociology of Film: Studies and Documents*, London 1946. Arth. ELTON, «The film as source material for history», *Ashb Proceedings*, 7(1955) 207-239. A. MURA, *A Study of the value of Film as a Historical Document*, Rome 1963. H. T. PINKERT, «Identification of records of continuing value», *Indian Archives*, 16(1965) 54-61. Chr. ROADS, «Film as historical evidence», *Journal of the Society of Archivists*, 3(1966) 183-191. P. HOUSTON, «The nature of the evidence», *Light and Sound*, 36(1967) 88-92. St. MAMBER, *Cinema Verity in America: Studies in Uncontrolled Documentary*, Cambridge Mass. 1974. AA.VV., *The Historians and Film*, επιμέλεια έκδοσης Paul Smith, Cambridge 1976. M. FERRÒ, «Société du XXème siècle et histoire cinématographique», *Annales*, 23(1968) 581-585. J. A. S.

3. Διεθνής συνεργασία

Η γαλλική υπηρεσία Cinémathèque Française και η αγγλική National Film Archives μαζί με την υπηρεσία Reichsfilmmarchiv του Βερολίνου και την υπηρεσία Museum of Modern Art Film Library της Νέας Υόρκης δημιουργούν τη Fédération Internationale des Archives du Film, F.I.A.F.¹¹⁶

Με το πέρας του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, η σημασία των παραχθέντων κατά τη διάρκεια των πολεμικών συρράξεων επικαιρικών ταινιών είναι εμφανής.¹¹⁷ Μαζί με αυτές, και τα ραδιοφωνικά μηνύματα.¹¹⁸ Η γαλλική ραδιοφωνία διασώζει όλα τα ραδιοφωνικά μηνύματα¹¹⁹ και στη

GRENVILLE, *Film and History: the Nature of Film Evidence*, Birmingham 1971. CI. COULTASS, «Film as a historical source: its use and abuse», *Archives*, 8(1977) 12-19. TH. CRIPPS, «The historians' dangerous friends», *Film and History*, τόμος 5, Birmingham 1971, 6-9. ΑΑ.VV., *History and the Audio-Visual Media: Studies in History, Film and Society*, επιμέλεια έκδοσης Kasten Fledelius, I-II, Copenhagen, 1979, 1980. M. I. CLARK, *Politics and the Media; film and Television for the Political Scientist and the Historian*, London 1979. ΑΑ.VV., *History in Television*, Roma, [Radiotelevisione Italiana], 1981. M. LAGNY, «Il cinema come fonte di storia», *Enciclopedia Einaudi*, V: *Storia del cinema mondiale*, 265-296. P. IACCIO, *Cinema e storia*, Roma, [Liguori editore], 2000.

¹¹⁶ FIAF, *Statute and internal rules*, Brussels 1987. Βλ. και www.cinema.ucla.edu/fiaf.

¹¹⁷ D. S. HULL, *Film in the Third Reich: A Study of the German Cinema, 1933-1945*, Berkeley 1969. G. MOLTMAN, K. F. REIMERS, *Zeitsgeschichte im Film- und TVdokument*, Göttingen 1970. M. PEVSNER, «Les actualités cinématographiques de 1940 à 1944», *Revue d'histoire de la Deuxième Guerre Mondiale*, 64(1966) 88-96. R. A. BEAUMONT, «Images of war: films as documentary history», *Military Affairs*, 35(1971) 5-7. C. P. BRUNETTA, *Intellettuale, Cinema e Propaganda tra le Due Guerre*, Bologna 1972. R. MANVELL, *Film and the Second World War*, London 1974. ΑΑ.VV., *War and Social Change in the Twentieth Century*, London 1974. P. MONACO, *Cinema and Society: France and Germany During the Twenties*, New York 1976. R.-A. NELSON, «Germany and the German film 1930-1945: an annotated research bibliography», *The Journal of the University Film Association*, 29(1977) 45-66. J. PETLEY, *Capital and Culture: German Cinema, 1933-1945*, London, [British Film Institute], 1979.

¹¹⁸ *Report of the Advisory Committee on Archives*, London, [BBC - British Broadcasting Corporation], 1979.

¹¹⁹ Με την απελευθέρωση της πόλης των Παρισιών από τα γερμανικά στρατεύματα, οι υπάλληλοι της γαλλικής ραδιοφωνίας, με το πρόσημο της ελεύθερης χώρας, επιχειρούν

συνέχεια τις επικαιρικές ταινίες.¹²⁰ Επίσης επαναδραστηριοποιείται η F.I.A.F. στην οποία, κατά το έτος 1946, εγγράφεται μέλος και δραστηριοποιείται ενεργά και η υπηρεσία Gosfilmofond της Μόσχας.

Το έτος 1975 οι κρατικές υπηρεσίες της τηλεόρασης της Γαλλίας, της Αγγλίας, της Ιταλίας και της Γερμανίας ιδρύουν τη Fédération Internationale des Archives de Télévision, F.I.A.T.,¹²¹ στην οποία, στη συνέχεια, εγγράφονται και οι αντίστοιχες υπηρεσίες και των άλλων ευρωπαϊκών κρατών καθώς και των Ηνωμένων Πολιτειών¹²² και του Καναδά.¹²³

Οι κοινές προσπάθειες, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχουν αποτέλεσμα τη γνωστοποίηση των αποκείμενων και φυλασσόμενων αρχείων, συλλογών και αρχειακού υλικού¹²⁴ και την αναζήτηση κοινών τρόπων επεξεργασίας, περιγραφής και παρουσίασής τους.¹²⁵ Για το τελευταίο αυτό θέμα

μια πρόχειρη επιλογή στο υλικό των ηχητικών εγγράφων και παραδίδουν το αρχείο προς πώληση στην εταιρεία κατασκευής δίσκων Pyral για να χρησιμοποιηθεί ως πρώτη ύλη, όπου ο μηχανικός Henri Madelaine αντιλαμβάνεται τη σημασία του και διασώζεται, εν τέλει, όλο σχεδόν το αρχείο της γαλλικής ραδιοφωνίας, βλ. C. SADOUL, «Φωτογραφία και Κινηματογράφος», *Encyclopédie de la Pleiade*, ΑΑ.VV., *Ιστορία και μέθοδοί της*, [έκδοση Μ.Ι.Ε.Τ.], Β' τόμος 3, 11-26, Γ', 275-297, Δ', 309-310.

¹²⁰ J.-P. BERTIN-MAGHIT, *Le cinéma français sous Vichy: les films français de 1940 à 1944*, Paris 1981.

¹²¹ www.nbr.noffiat.

¹²² R.-H. BAUMHOER, «Motion pictures become federal records», *The American Archivist*, 15(1952) 15-26. IDEM, «Film records management», *The American Archivist*, 19(1956) 235-248. E. POSNER, *American State Archives*, Chicago 1964. W. A. BLUEM, *Documentary in American Television: Form, Function, Methods*, New York 1965. Ed. CHESTER, *Radio, Television and American Politics*, New York 1969. W. ALEXANDER, *Film on the Left. American documentary film from 1931 to 1942*, Princeton 1981.

¹²³ *Selection criteria Sub-Committee Report*, Ottawa, [Archives Publiques du Canada, Archives Nationales du Film, de la Télévision et de l'Enregistrement Sonore], 1980.

¹²⁴ ΑΑ.VV., *Film and Television Collections in Europe-The Map-Tv Guide*, Brussels 1995. ΑΑ.VV., *Dossier. Modelli di archivi audiovisivi*, επιμέλεια έκδοσης L. Cortini, A. Giannarelli, Roma 2004.

¹²⁵ P. CACCIANI, A. PAGLIARULO, «Il sistema informativo per la catalogazione del materiale iconografico del Istituto Luce», *Scrinia*, 2-3(2005) 75-98. C. FIORAVANTI, «Il progetto europeo TAPE: conservazione, formazione e fruizione degli archivi e delle collezioni audiovisive delle piccole e medie istituzioni», *Archivi & Computer*, XV/τόμος 3(2005) 7-16.

έχει προταθεί η χρήση του προτύπου XML/EAD-2002¹²⁶ και των προγραμμάτων DAM και DAM.S.¹²⁷

¹²⁶ I. BARBANTI, G. BRUNO, «DAM.Solutions», *Archivi & Computer*, XIII/τεύχος 3(2003) 29-35.

¹²⁷ Τα ακρόνυμα αναφέρονται: DAM, *Digital Archives Management* και DAM.S, *Digital Archives Memory Storage*, τα οποία παρουσιάζονται από τη Monica Grossi, βλ. I. BARBANTI, G. BRUNO, «DAM.Solutions», *Archivi & Computer*, XIII/τεύχος 3(2003) 35-42.

3. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΗΜΙΕΝΕΡΓΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ

Ι. Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΑΡΧΕΙΩΝ

[...] *L'archivio per la storia
si difende nell'archivio in formazione**

Η Αρχειονομία, ως επιστημονικός κλάδος, γεννήθηκε και αναπτύχθηκε, όπως έχει ήδη αναφερθεί, στο πλαίσιο της παραγωγής και της διαχείρισης των πολιτειακών αρχείων, δηλαδή των αρχείων τα οποία δημιουργούνται-παράγονται-εκδίδονται από τα όργανα της νομοθετικής, της εκτελεστικής-διοικητικής, της διαχειριστικής και της δικαστικής λειτουργίας του κράτους και τα οποία, στη συνέχεια, απόκεινται και φυλάσσονται στους φορείς της παραγωγής τους και κατόπιν στην κρατική αρχειακή υπηρεσία όπου διατηρούνται στο διηνεκές και γίνονται αντικείμενο επιστημονικής διαχείρισης, επεξεργασίας και εν τέλει έρευνας.

Το κράτος, προς εκπλήρωση των σκοπών του, δρα, ενεργεί. Η ενέργεια αυτή αποτελεί τη διοικητική λειτουργία του κράτους και δι' αυτής το κράτος αποκαλύπτει τη βούλησή του.

Η Πολιτεία δεν εξαντλείται στην εκτέλεση και στην εφαρμογή ορισμένων κανόνων, δραστηριοποιείται και στη διαμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας κατά την εφαρμογή του νόμου και την επιδίωξη των κρατικών σκοπών. Ιδιαίτερα, η σύγχρονη διοίκηση ασκεί απεριόριστες, σχεδόν, δραστηριότητες και είναι ελάχιστοι οι τομείς της ζωής οι οποίοι

* L. Sandri, «L'archivistica», *Rassegna degli Archivi di Stato*, XXVII/τεύχος 2-3(1957) 410-429.